Uitgave van de vereniging
Molenvrienden Land van Cuijk
herdruk
oktober 2004

No. 14

DE MOLENVRIEND

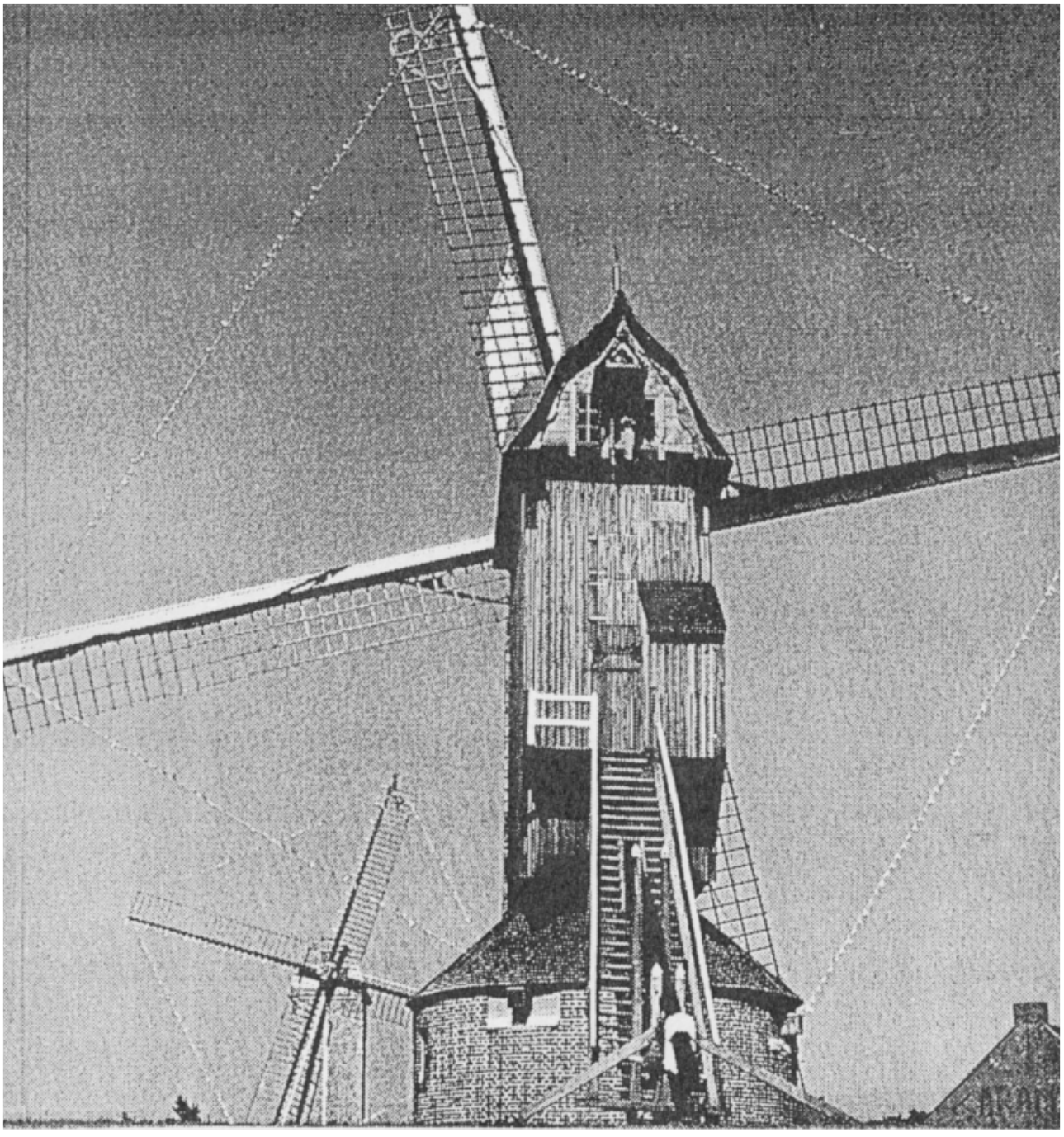

VERENIGING MOLENVRIENDEN LAND VAN CUIJK

BESTUUR

VOORZITTER	ROBBERT H. VERKERK	ISABELLALAAN 30
	5431 GW CUIJK	TEL. 08850-13647
SECRETARIS	DON WERTS	STRAATKANTSEWEG 28
	5443 NC HAPS	TEL. 08850-15362
PENNINGMEESTER	HANS HEIJS	BILDERBEEKSTRAAT 26
	5831 CW BOXMEER	TEL. 08850-71463
BESTUURSLID	PERRY HENDRIKS	DE VANG 20
	5437 BP BEERS	TEL. 08850-22872

COMMISSIES

BIOTOOPCOMMISSIE	MOLENEIND 4	5431 HW CUIJK
	TEL. 08850-13298	
ARCHIEFCOMMISSIE	STRAATKANTSEWEG 28	5443 NC HAPS
	TEL. 08850-15362	
PROMOTIECOMMISSIE	STRAATKANTSEWEG 28	5443 NC HAPS
	TEL. 08850-15362	

LEDENADMINISTRATIE	HANS HEIJS	BILDERBEEKSTRAAT 26
	5831 CW BOXMEER	TEL. 08850-71463
	BANKREKENINGNUMMER VERENIGING: 110556194 RABOBANK	
	GIRONUMMER RABOBANK BOXMEER: 1105359	

MOLENARCHIEF	STRAATKANTSEWEG 28	5443 NC HAPS
LAND VAN CUIJK	TEL. 08850-15362	
	Het “MOLENDOCUMENTATIECENTRUM LAND VAN CUIJK” is in principe voor iedereen na afspraak toegankelijk	

DE MOLENVRIEND 14

Colofon

Jaargang 6, nummer 2, Augustus 1990
Lijfblad van de vereniging Molenvrienden Land van Cuijk, opgericht in 1984. De Molenvriend wordt gratis toegezonden aan de leden en donateurs van de vereniging. De contributie hiervoor is resp. ƒ 20,- en ƒ 12,50, welke bij aanmelding gestort kan worden op de bankrekening van de vereniging. Losse nummers ƒ 1,75. De Molenvriend is een advertentiemedium.

REDACTIE	Don Werts	Straatkantseweg 28
	5443 NC Haps	Tel. 08850-15362
ARTIKELEN	Robbert Verkerk	
FOTO’S	Jean Bruggeman, Suzanne Beedell, John Verpaalen en Ivo Breukers	
ANSICHTKAARTEN	Robbert Verkerk	
TEKENINGEN	Robbert Verkerk	
VOORPAGINA	De molens van Villeneuve-d’Ascq, foto Jean Bruggeman	

Van de redactie

Dat uitstel niet altijd afstel tot gevolg heeft, bewijst ditmaal deze Molenvriend en dan het langste artikel met de voorpagina-foto, die zoals meerdere foto's binnenin is gescand, in het bijzonder. De nu inmiddels lang geleden besproken excursie naar Noord-Frankrijk gaat nl. door.
De vakantiegangers onder ons die denken dat ze weer lekker in de huiselijke sfeer verkeren, hebben deze Molenvriend pech. De artikels voeren u ditmaal nl. naar Syrië; Zuidwest Vlaanderen (België dus); Noord-Frankrijk en (wat dichter bij huis) Noord-Holland.
Dat de Nationale Molendag 1990 verregend is, hoeft verder geen betoog en is dus ook niet opgenomen in deze uitgave. Net zo min treft u het slot van de driedelige uitweiding over de Romeinse watermolen nabij Escharen aan. Het zal daarentegen ongetwijfeld in nummer 15 staan, waar we (dus) "gretig" naar uitzien.

Don Werts

Mededelingen van het bestuur

Veel zaken zijn momenteel lopend en vandaar dat alles rustig zijn gangetje gaat. Zo worden voor de onderhands doorverkochte oliemotor langzamerhand stappen ondernomen; werd in Beers nogmaals gepraat over de evt. herbouw van "De Hoop" en liggen er voorts nog plannen voor ontmoetingen met enkele instanties inzake biotoop en/of herbouw.
Verder mag verteld worden dat de vernieuwde stand in Cuijk en Boxmeer zijn eerste vruchten heeft afgeworpen. We mogen enkele nieuwe aanmeldingen als lid en donateur aanrekenen, als ook bestellingen voor ons boekje "Molens in het Land van Cuijk".
Tenslotte proberen we op het moment als vereniging onze mening kenbaar te maken betreffende de huidige wijze van examinering van de vrijwillige molenaars. Een zeer potentieel alternatief dat wij bieden, is een min of meer trapsgewijze vorm van examineren, waarbij eerst op de eigen molen een examen plaatsvindt, afgenomen door een provinciale examencommissie. Het een en ander wordt verder uitgewerkt.

De secretaris

ROZENKWEKERIJ
DE
HAMSE
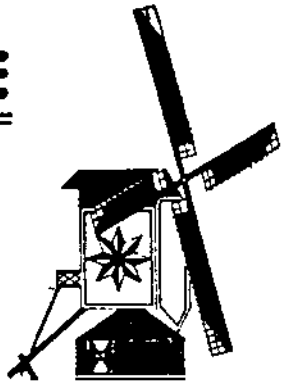
MOLEN
MOLENSTRAAT 48
5446 PL WANROIJ
TELEFOON:
08859-52587
EVENEENS VERKOOP VAN WORMEN VOOR VISAAS

De Noria’s van Hama

De meeste functies die watermolens kunnen uitvoeren, kunnen ook door windmolens worden uitgevoerd en omgekeerd. Meestal gebeurt dit ook. In windmolenstreken voeren de windmolens vele functies uit, zoals koren malen, olie slaan, hout zagen en water opvoeren. In watermolengebieden zijn het meestal watermolens die koren malen, olie slaan, hout zagen en … . Nu denken de meeste mensen, waterradmolens om water op te voeren, dat is hetzelfde als windmolens om wind te maken, niet zinvol dus.

In Syrië ligt de stad Hamag aan de weg van Aleppo naar Damascus aan de rivier de Orontes. Dat deze stad waterradmolens heeft kun je in de hele stad horen. De lagers, hout op hout, maken een vreselijk lawaai dat in bijna de gehele stad te horen is. De watermolens dienen niet om koren te malen, maar ze voeren wel degelijk water op. Dit gebeurt zonder enige overbrenging. De raderen zitten op een as en aan de zijkant van het rad zitten kleine bakjes. Het onderslagrad wordt aan het draaien gebracht door de stroming van de Orontes en ondertussen scheppen de bakjes zichzelf vol. Op het hoogtepunt aangekomen lopen de bakjes leeg en stort het water in een aquaduct. Deze water-waterradmolens worden Noria’s genoemd. Het water werd

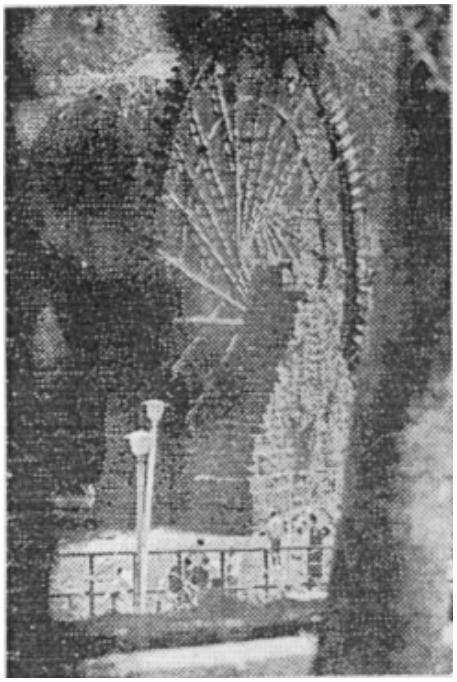

figuur 1, figuur 2 en figuur 3
3 plaatjes van Noria’s in Nama. De eerste twee liggen in de stad zelf de derde ligt even buiten de stad

gebruikt voor de stad (drinkwater) en de landbouw (irrigatie). Tegenwoordig draaien de Noria’s nog steeds, maar het water van de aquaducten wordt niet neer gebruikt.

In Noord-Brabant durft de eigenaar van de Opwettense watermolen bij Nuenen te beweren, dat zijn molen het rad met de grootste diameter van Nederland heeft en misschien wel van de hele wereld. Hier moeten we hem toch teleurstellen, want de diameter van een Noria beloopt

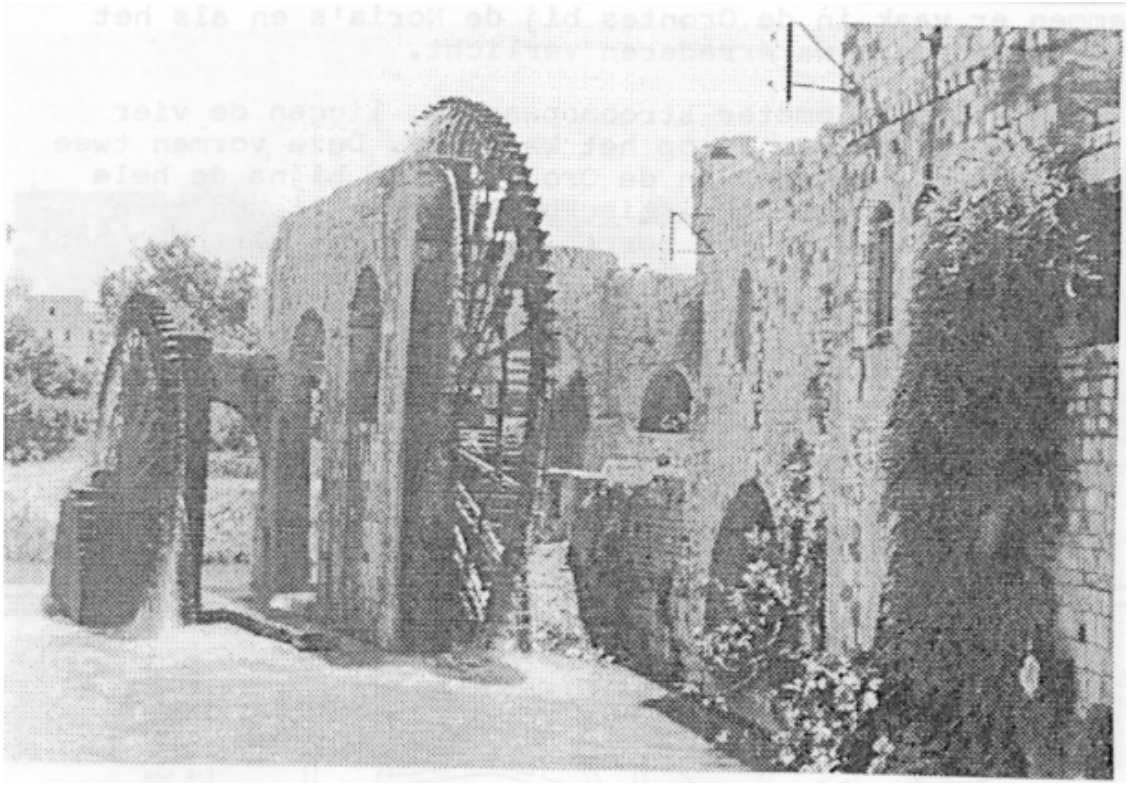

figuur 4.

Twee van de vier Noria’s van Bichriyat, ongeveer 1 kilometer stroomopwaarts van het centrum van Hama. Vanaf de kleine Noria, achter de grote langs is goed het aquaduct te zien waarover het water naar de gebruikers wordt gebracht.

wel 20 meter.

In Hama op de Orontes liggen 9 van deze Noria’s. De bekendste zijn wel de Noria’s in de stad zelf (op het kaartje de nummers 10 en 12).

figuur 5.

Twee van de vier Noria’s van Bichriyat. Dit zijn dezelfde twee als op figuur 4. De foto is genomen onder het draaiende rad van een Noria aan de overzijde van de rivier door. De schoepen zijn nog net zichtbaar.

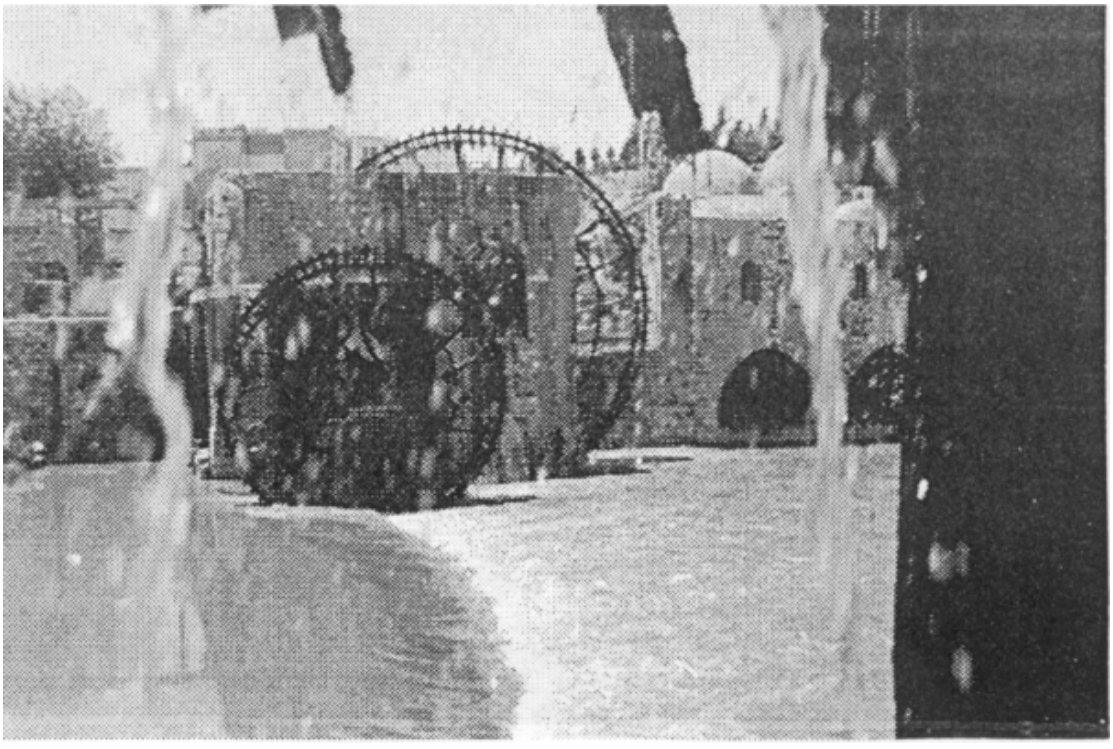

Het park rondom deze Noria's is het drukst bezochte park van Hama. Kinderen zwemmen er vaak in de Orontes bij de Noria's en als het donker wordt, worden deze waterraderen verlicht.

Even buiten de stad, 1 kilometer stroomopwaarts, liggen de vier Noria's van Bichriyat (nummer 21 op het kaartje). Deze vormen twee paren Noria's aan beide zijden van de Orontes, die bijna de hele rivier overspannen. Bij deze toeristische attractie liggen twee restaurants, waarbij je vanaf het terras een prachtig uitzicht hebt op de Noria's.

Even buiten de stad, 1 kilometer stroomafwaarts ligt de meest imposante Noria. De Noria Al-Muhammediyya. Deze Noria is gebouwd in de 14de eeuw en diende om de Grote Moskee van water te voorzien. Bij de grote opstand in Hama in 1982, die volgens Westerse bronnen bloedig werd neergeslagen door de regering, werd de Grote Moskee, die zo'n 150 meter ten oosten van de Noria lag, volledig verwoest. Bijna niets herinnert nu nog aan de Moskee. Het terrein wordt in

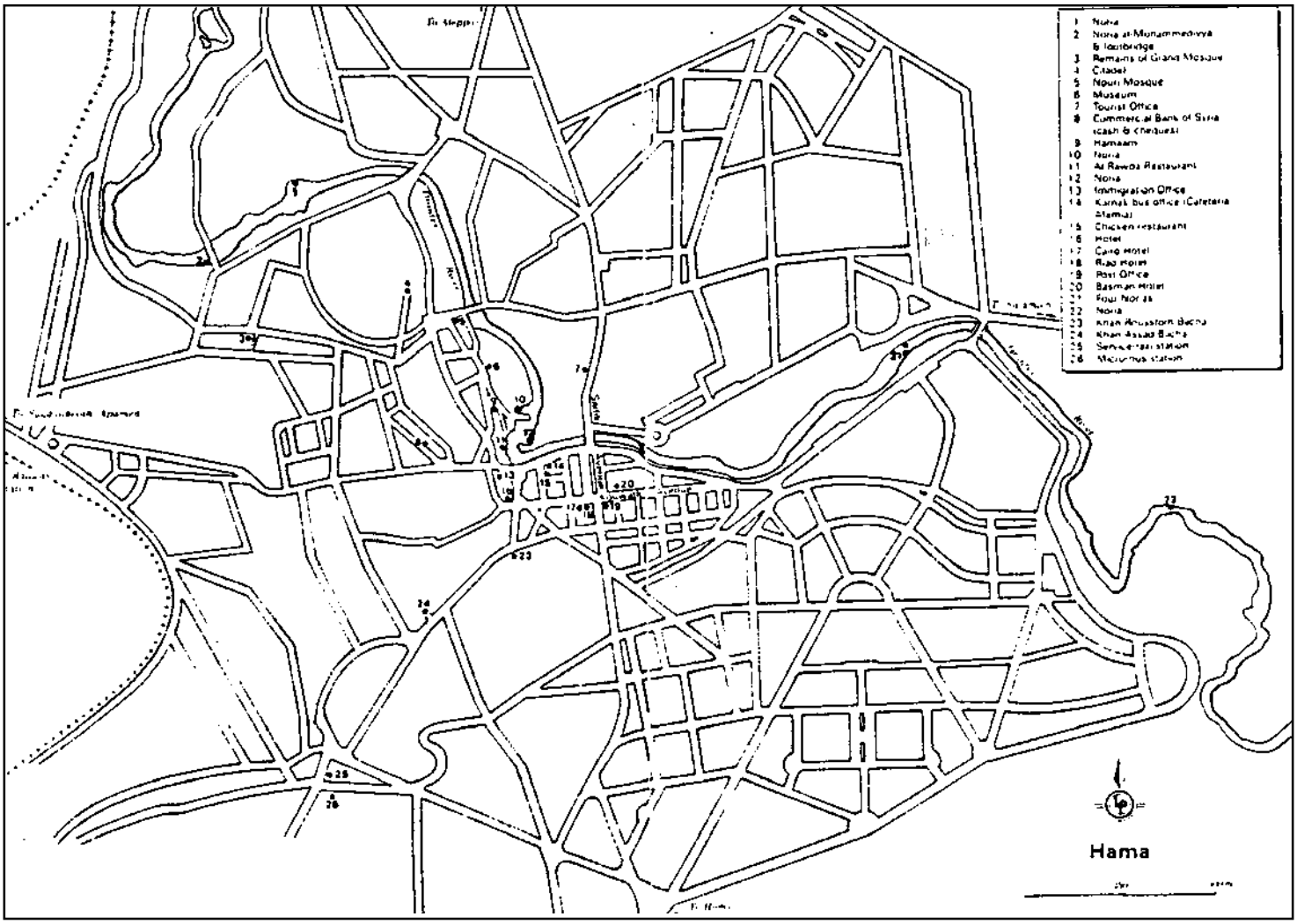

Figuur 6

Kaartje van de stad Hama. Onder de nummers 1, 2, 10, 12, 21 en 22 staan Noria's. Nummer 2 geeft de plaats aan vaar de grootste Noria, Al-Muhammediyya staat. Nummer 3 is de plaats waar, voor de grote opstand van 1982, de Grand Mosqué stond, waar het water van de Noria Al-Muhammediyya naartoe stroomde. Bij nummer 21 staan de vier Noria's van Bichriyat. De rivier de Orontes stroomt van rechts naar links door Hama.

Figuur **7**

Drie van de vier Noria’s van Bichriyat. De twee Noria’s op figuur 4 en figuur 5 staan aan de overzijde van de rivier de Orontes.

snel tempo volgebouwd om een van de zwartste bladzijden uit de geschiedenis van Syrië te vergeten.

Tekst : Robbert H. Verkerk, foto’s Ivo Breukers

Figuur 8
Een van de Noria’s in het centrum is hier te zien. Op het kaartje van Hama, zie figuur 6, staat hij aangegeven onder nummer 12. Voor het rad is zeer goed het aquaduct te zien waarover het water naar de stad wordt geleid.

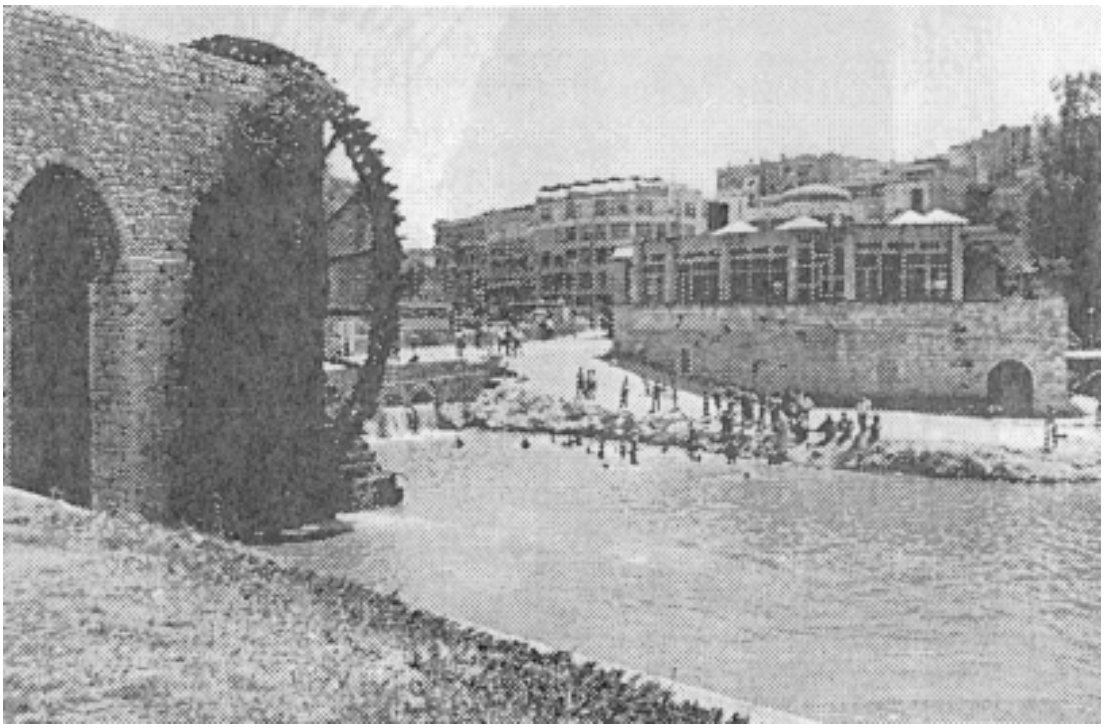

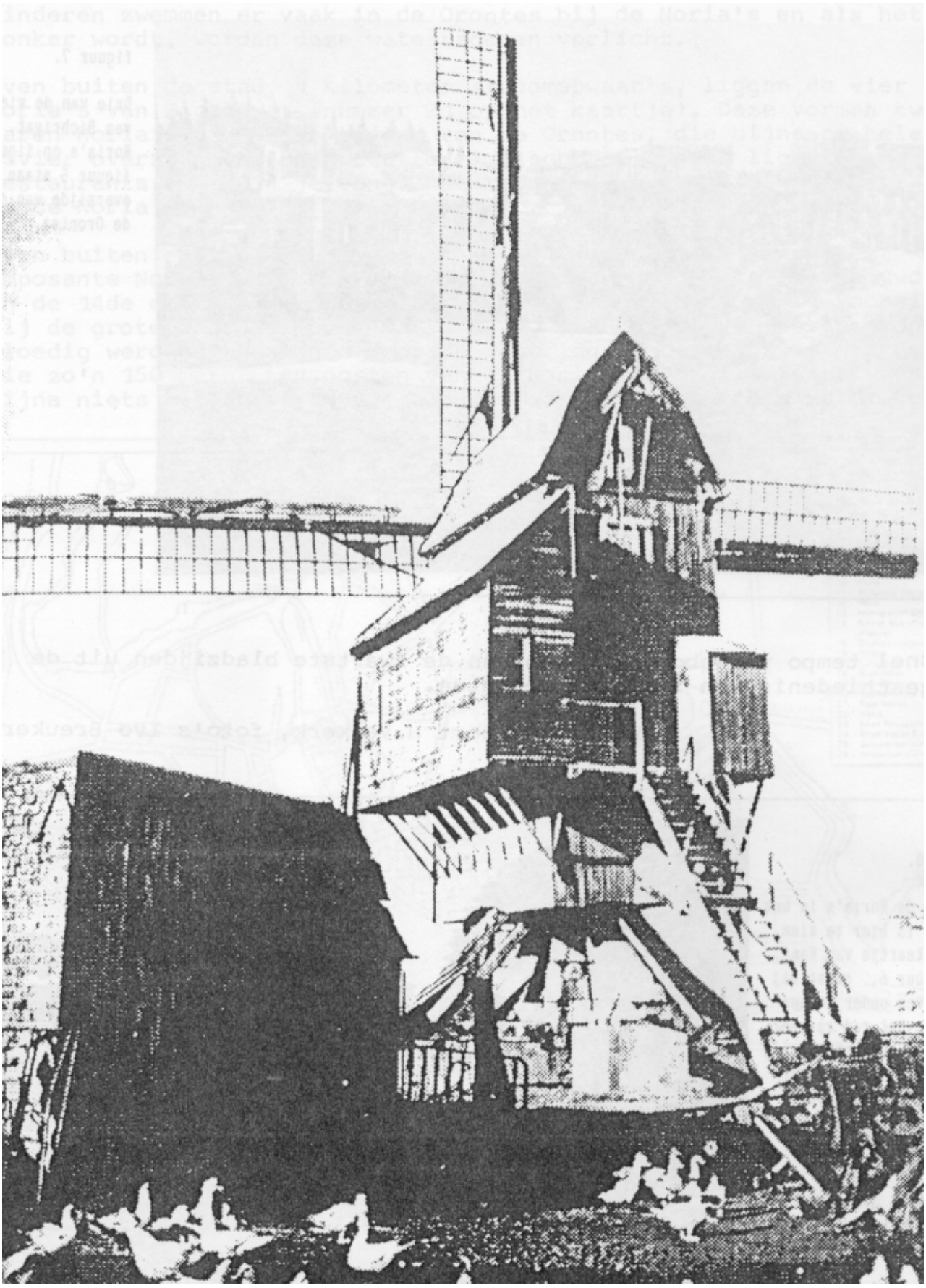

Figuur 1
Foto van de molen Michel te Coquelles, even ten zuiden van Calais, vlak bij het begin van de Kanaaltunnel. De foto toont de molen voor de fatale storm van 12 januari 1978 (foto: Suzanne Beedell).

Excursie naar Noord Frankrijk en Zuidwest Vlaanderen

De Vereniging Molenvrienden Land van Cuijk nodigt haar leden en eventueel overige geïnteresseerden uit voor een driedaagse excursie naar het zuiden van West-Vlaanderen en het Noorden van Frankrijk, de departementen Nord en Pas de Calais. Deze excursie zal plaatsvinden van vrijdag 31 augustus tot en met zondag 2 september a.s.

De excursie zal gehouden worden met eigen auto's en voor de overnachting zal er gekampeerd worden, waarschijnlijk op een camping even ten zuiden van Ieper(B). Het is de bedoeling dat eenieder zelf voor zijn kampeerspullen zorgt. De organisatie zal een terrein reserveren, waarop de tenten neergezet kunnen worden. Er wordt door de organisatie niet gekookt. Iedereen is echter vrij om zelf kookspullen mee te nemen i.p.v. uit eten te gaan.

De kosten voor de excursie zijn als volgt geregeld:
-) Automobilisten krijgen ƒ 0,25 per kilometer. Aan het einde van de excursie worden de gereden kilometers opgeteld en vermenigvuldigd met ƒ 0,25. Dit bedrag wordt over het aantal deelnemers omgeslagen.
-) Parkeerkosten voor auto's op campings en autosnelwegkosten, indien gemaakt, worden op dezelfde wijze als hierboven beschreven omgeslagen.
-) Eenieder betaalt zelf zijn kampeer- en maaltijdkosten.

De kampeerkosten zullen per persoon met tent tussen de ƒ 12,- en de ƒ 20,- liggen. De autokosten bedragen ongeveer - afhankelijk van het aantal personen per auto en het exacte kilometeraantal - ƒ 75,- per persoon.

Omdat de excursie deels in België en deels in Frankrijk gehouden wordt is het aan te raden om zowel Franse als ook Belgische franken mee te nemen. De camping zal hoogstwaarschijnlijk in Belgisch geld betaald moeten worden.

Deelnemers kunnen zich opgeven bij Don Werts, telefoon 08850-153629 of Robbert Verkerk, telefoon 08850-13647. Vermeld hierbij of U ook zelf wilt rijden. Enkele dagen voor de excursie krijgt u dan bericht hierover. De auto's worden door de organisatie ingedeeld.

De excursie zelf ziet er als volgt uit:

- Vrijdag 31 augustus, 8.45 uur:

Verzamelen bij het station te Cuijk.

- Vrijdag 31 augustus, 9.00 uur:

Vertrek vanaf het station te Cuijk in de richting van leper. Bij meerdere auto's wordt er bij een parkeerplaats in de buurt van Ieper op elkaar gewacht. Indien er auto's van buiten de streek meegaan,

kunnen deze direct hierheen rijden.

- Vrijdag 31 augustus, 12.00 uur :

Aankomst op de camping, opzetten van de tenten en lunch.

- Vrijdag 31 augustus, 13.15 uur:

Rondrit langs enkele molens in het Belgisch-Franse grensgebied tussen Westouter en Nieuwpoort.

1. Standerdmolen “De Lijstermolen” te Westouter (B), een open standerdmolen op de Rodeberg, gebouwd in 1805 te Beernem en om toeristische redenen in 1961 verplaatst naar Westouter. De molen is uitgerust met twee koppels maalstenen en verkeert in goede staat van onderhoud. De molen kan echter niet meer gekruid worden, omdat de staart is kromgetrokken.

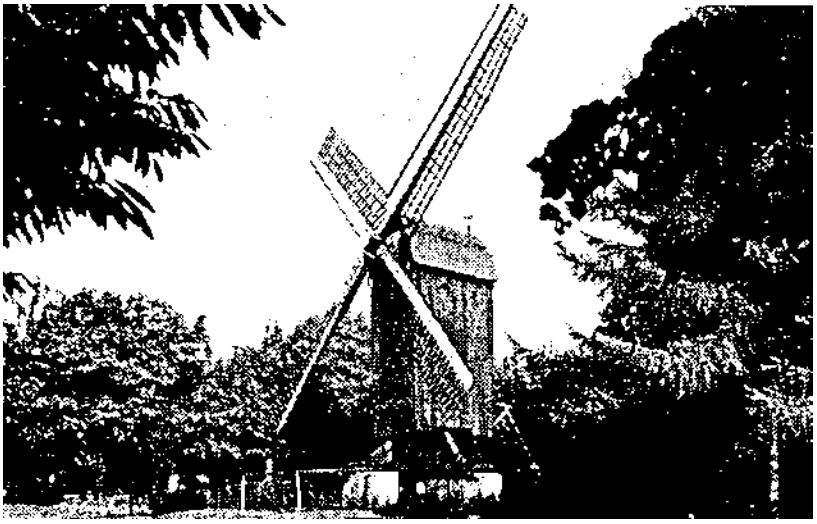

Figuur 2
Tekening van de standerdmolen ‘De Lijstermolen’ op de Rodeberg te Westouter. De molen is in 1961 uit toeristische overwegingen van Beernem naar Westouter verplaatst.

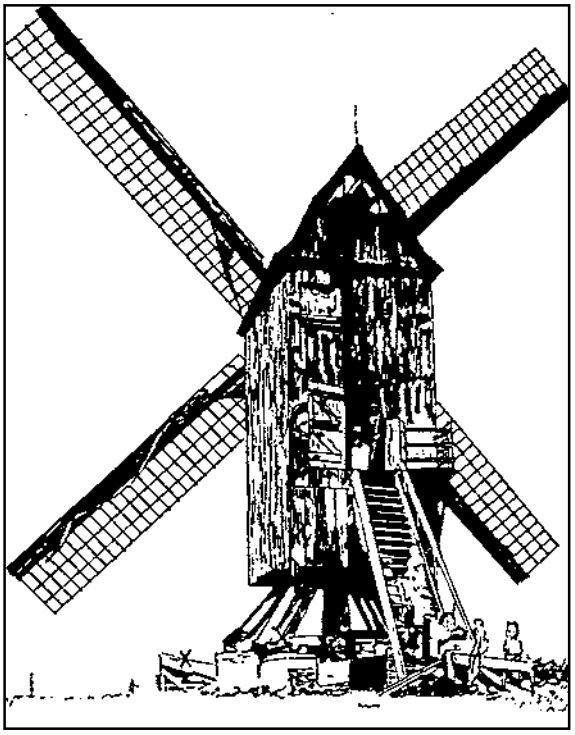

Figuur 3
Tekening van een oude foto van de standerdkast van Leisele van vlak na de eerste wereldoorlog. De molen is in 1979-1981 gerestaureerd.

2. Standerdmolen “De ondanckmeulen” te Boeschepe (F), een gesloten
+ standerdmolen, opgebouwd in 1802. Tot 1882 stond de molen in
+ Hazebroek, in 1884 opgebouwd te Boeschepe. De molen verkeert
+ sinds 1974-1975 in goede staat van onderhoud.
3. Standerdkorenmolen “De Hoflandmeulen” te Houtkerque (F), een gesloten standerdmolen, gebouwd in de 12e eeuw en al jaren in restauratie. De eigenaar restaureert de molen zelf. Momenteel staat hij zonder wieken.
4. Ronde stenen gewitte grondzeiler-korenmolen te Stavele-Beveren (B) gebouwd in 1872. In 1908 werden kap en wieken verwijderd en vervangen door een ijzeren stelling met daarop een Amerikaanse windmotor. Nadat in 1924 de wieken waren beschadigd, herstelde men de molen met kap en wieken. Na restauraties in 1965 en in 1981-1982 verkeert de molen in goede staat van onderhoud.
5. Standerdmolen “De Stalijzermolen” te Leisele (B). Het bouwjaar is

Figuur 5
Tekening van de Brouckmolen van Beveren
tijdens de laatste restauratie van 1981-1982.

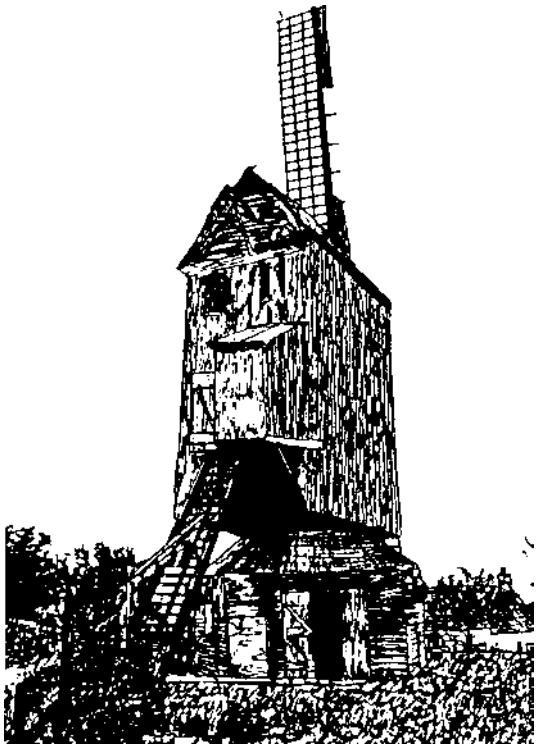

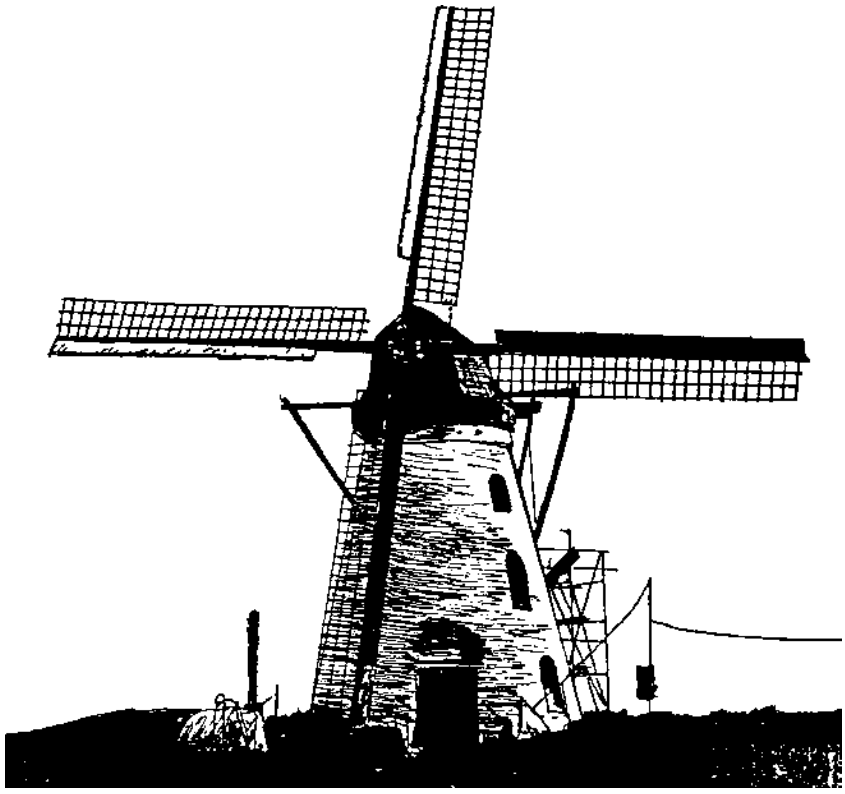

Figuur 4
Tekening van de vervallen standerdmolen van Houtkerque. De molen wordt langzaam opgeknapt door de eigenaar.

Figuur 6
Tekening van de molen van Hondschoote. De molen was voor de laatste restauratie met een zeer groot kombuis uitgerust.

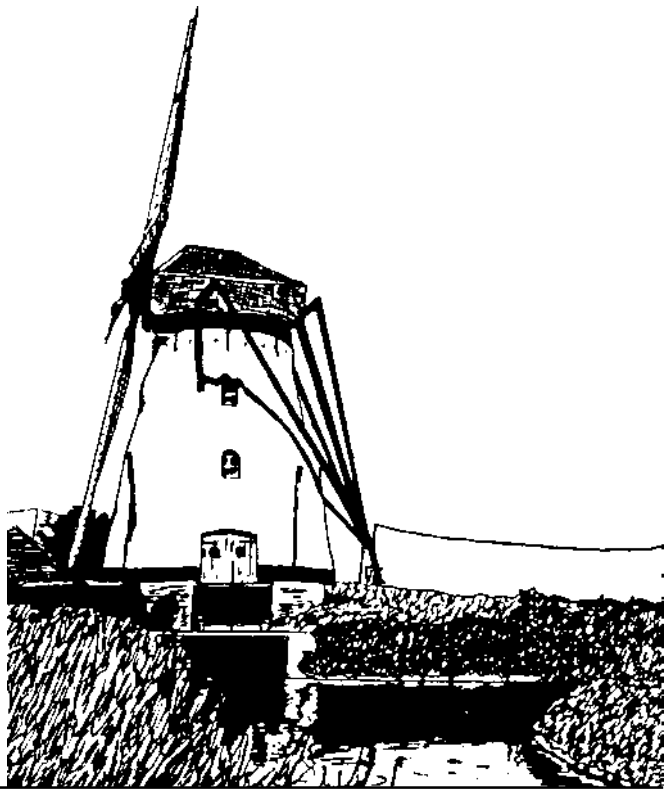

Figuur 7
Tekening van de laatste nog complete poldermolen, de Sint-Karelsmolen, te De Moeren (Les Moëres).

Figuur 9
Tekening van de stenen grondzeiler te Lo-Pollinkbove. De molen is zwaar vervallen.

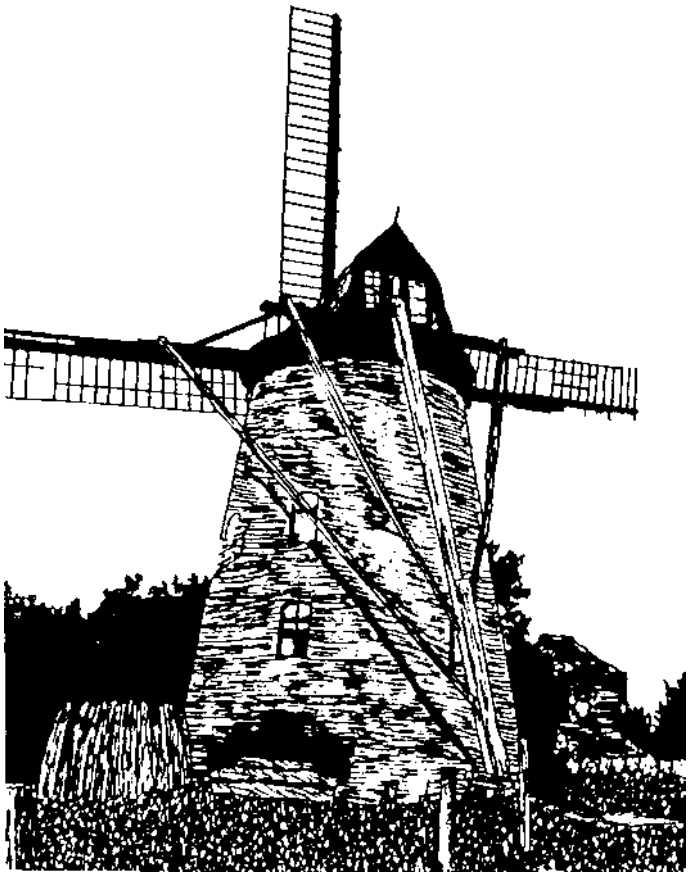

Figuur 8
Tekening van de standerdmolen van Koksijde, bij Nieuwpoort. De molen heeft drie verdiepingen in de kast.

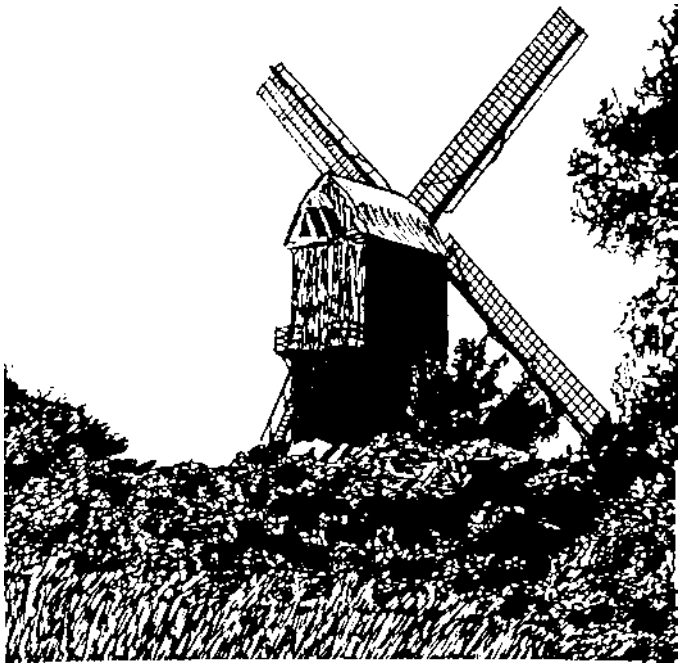

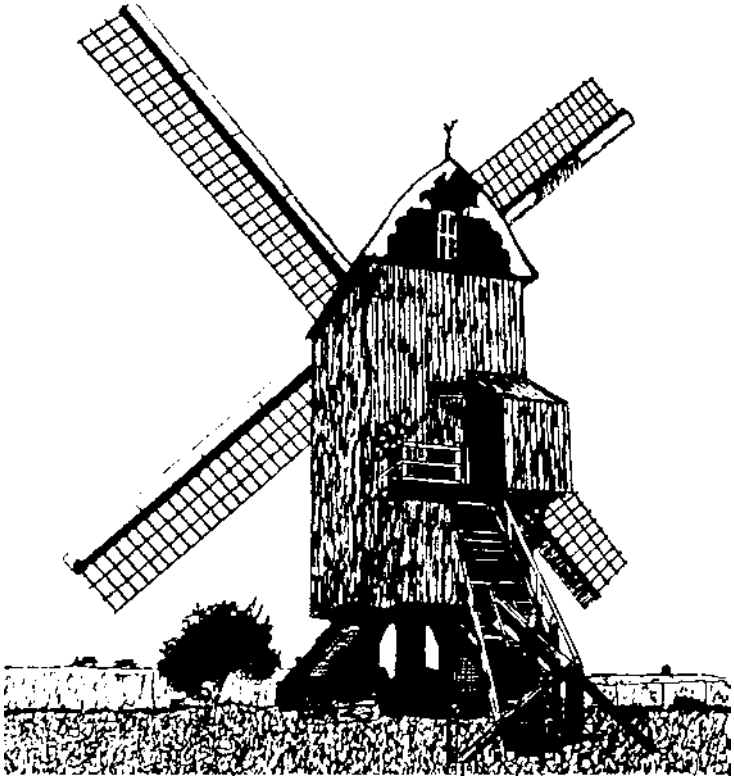

Figuur 10
Tekening van de standerdmolen van Avekapelle, de laatste nog in bedrijf zijnde standerdmolen van Vlaanderen.

Figuur 11
Tekening van de molen van Oostvleteren. Bij de restauratie van 1974-1975 zijn hier de kombuizen verwijderd.

onbekend, doch er zijn inscripties uit 1804 en 1808. De zwaar vervallen open standerdmolen werd in 1974 gekocht door de gemeente Leisele en in 1979-1981 afgebroken en volledig herbouwd. De molen verkeert sindsdien in goede staat van onderhoud.

6. Standerdkorenmolen “Le Moulin du Nord” (De Noordmolen) te
+ Hondschoote (F), een gesloten standerdmolen uit 1127 ?? en sinds
+ de restauratie van 1985-1986 in goede staat van onderhoud. Helaas
+ is bij de laatste restauratie het grote karakteristieke kombuis,
+ zoals bij zoveel molens, verdwenen. De molen heeft drie koppels
+ maalstenen.
7. Ronde stenen gewitte grondzeiler-poldermolen “De Sint Karelmolen” te De Moeren (B). Het bouwjaar van de molen is niet bekend, maar vanaf 1774 staan er twee molens in de polder “de 1000 gemeten”, genaamd “De Leie” en “De Schelde”, op de plaats van de huidige “Sint Karelmolen” en “Sint Gustaafmolen”, waarvan alleen de romp met kap nog over is. In het Belgische gedeelte van De Moeren staat nog de onderbouw van de achtkante poldermolen “De Seine” terwijl in het Franse deel van de Moeren (Les Mogres) nog twee restanten - een ronde stenen en een achtkante poldermolen vlak over de grens - staan. De met een stalen vijzel uitgeruste Sint-Karelmolen is de laatst overgeblevene vijzelmolen in België en verkeert na de restauratie van 1977-1978 in goede staat van onderhoud.

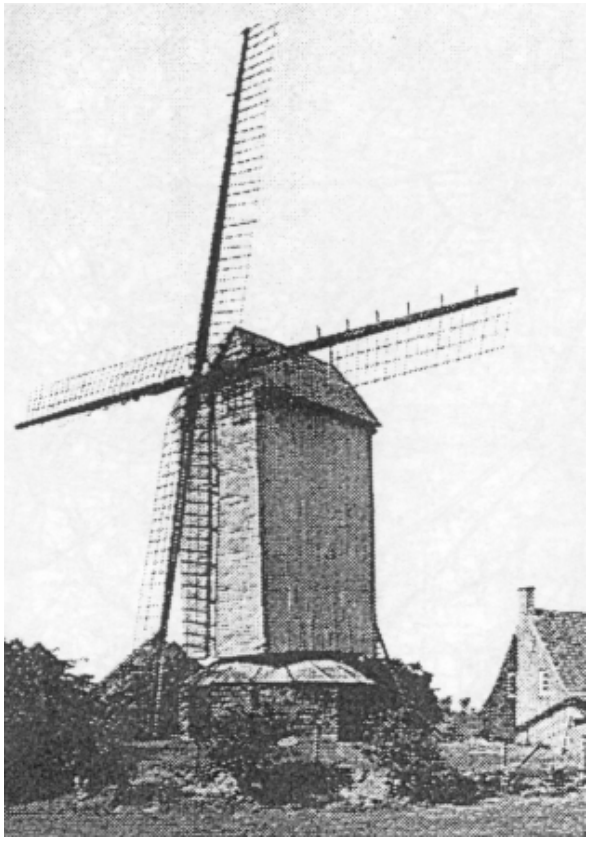

Figuur 12

Foto van de standerdmolen van Lo-Reninge

Figuur 13
Foto van de standerdmolen van Lo-Reninge, met op de voorgrond het kanaal met de oude Lo-brug.

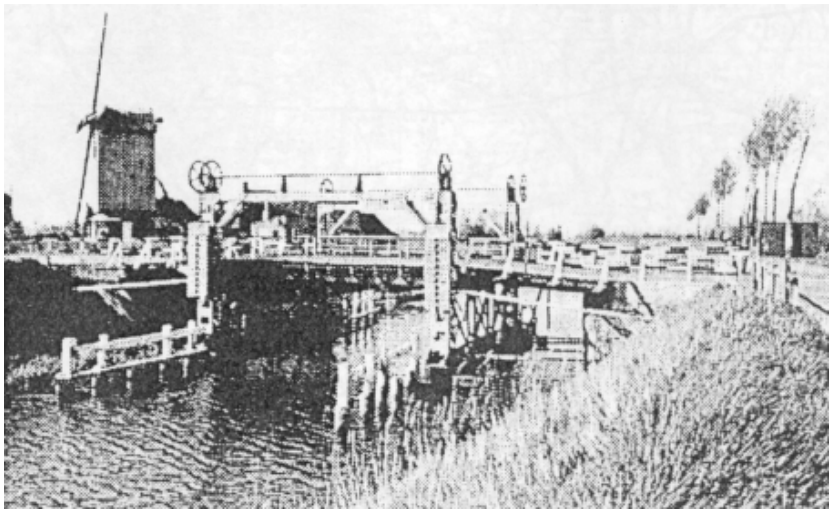

8. Standerdkorenmolen “De Zuidmolen” of “De Abdijmolen” te Koksijde (B). Op de Meulewal van Koksijde stond vroeger de Zuidmolen van de Duinenabdij. In 1951-1952 liet men uit Houtem-Veurne een standerdmolen komen en plaatste deze op de Meulewal te Koksijde. De kombuizen werden bij deze herbouw niet meer aangebracht. In 1982-1984 werd de molen zo grondig gerestaureerd, dat er meer sprake was van een herbouw. De kap kreeg hetzelfde model als die

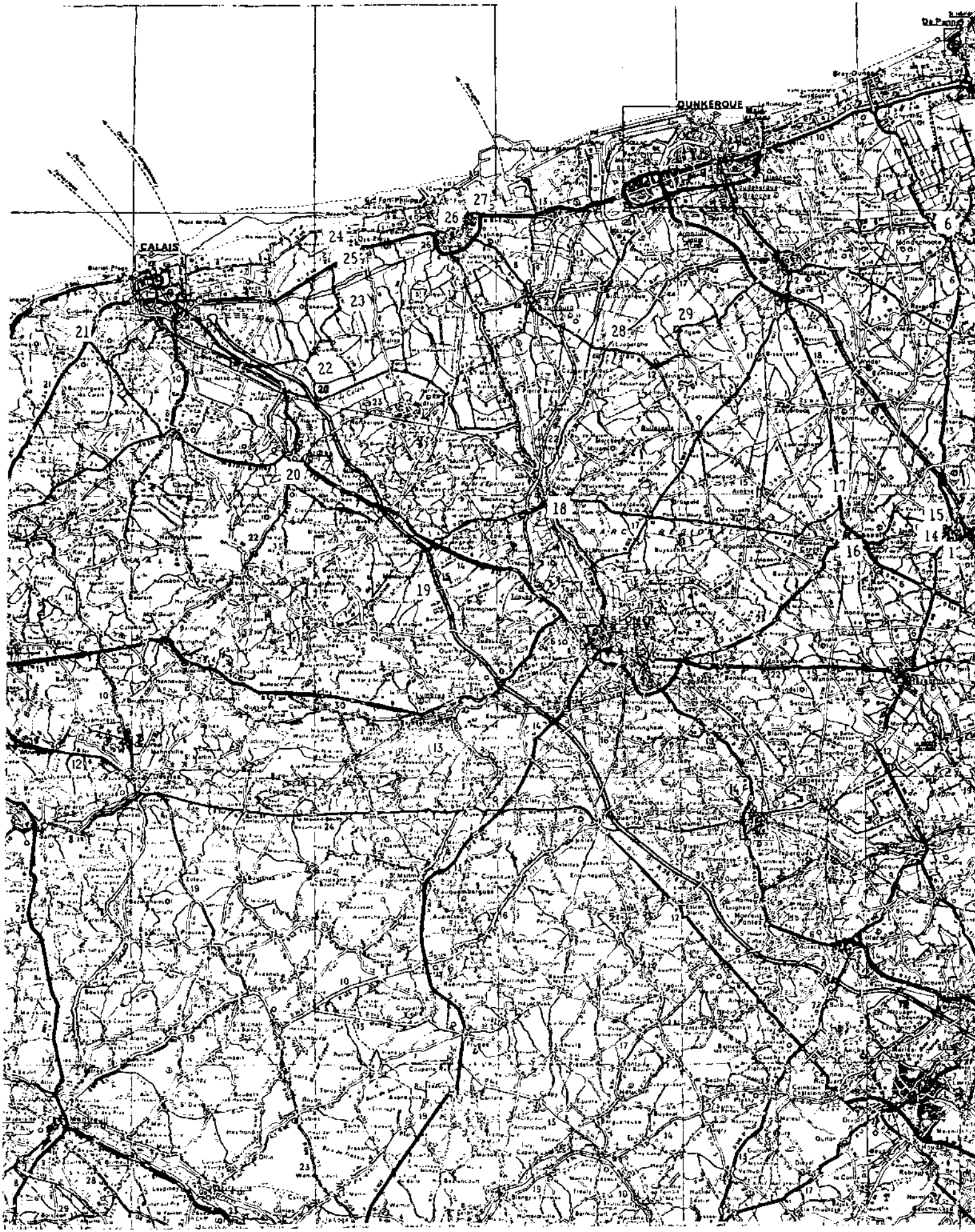
DUNKERQUE
CALAIS
ST OMER

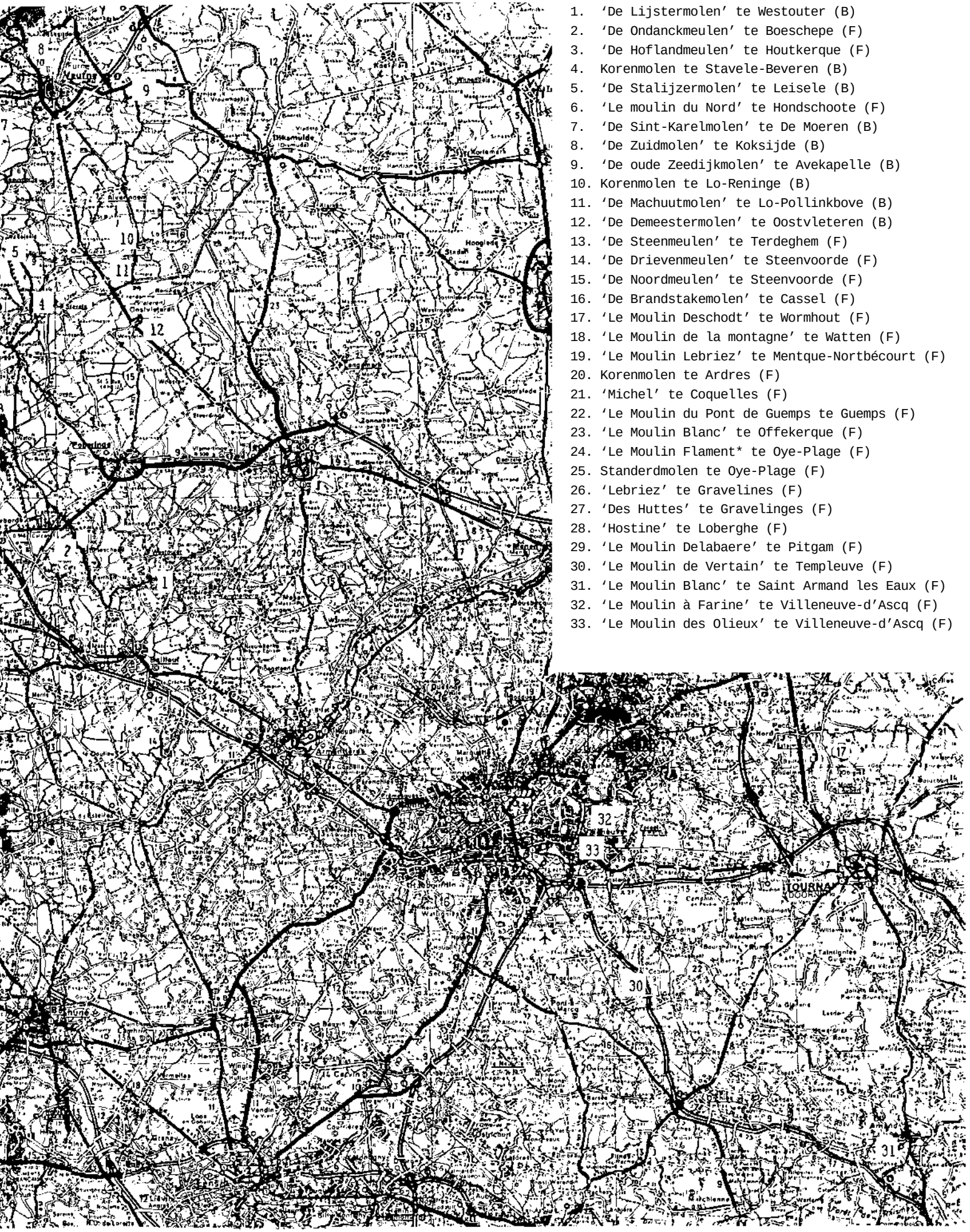

1. ‘De Lijstermolen’ te Westouter (B)
2. ‘De Ondanckmeulen’ te Boeschepe (F)
3. ‘De Hoflandmeulen’ te Houtkerque (F)
4. Korenmolen te Stavele-Beveren (B)
5. ‘De Stalijzermolen’ te Leisele (B)
6. ‘Le moulin du Nord’ te Hondschoote (F)
7. ‘De Sint-Karelmolen’ te De Moeren (B)
8. ‘De Zuidmolen’ te Koksijde (B)
9. ‘De oude Zeedijkmolen’ te Avekapelle (B)
10. Korenmolen te Lo-Reninge (B)
11. ‘De Machuutmolen’ te Lo-Pollinkbove (B)
12. ‘De Demeestermolen’ te Oostvleteren (B)
13. ‘De Steenmeulen’ te Terdeghem (F)
14. ‘De Drievenmeulen’ te Steenvoorde (F)
15. ‘De Noordmeulen’ te Steenvoorde (F)
16. ‘De Brandstakemolen’ te Cassel (F)
17. ‘Le Moulin Deschodt’ te Wormhout (F)
18. ‘Le Moulin de la montagne’ te Watten (F)
19. ‘Le Moulin Lebriez’ te Mentque-Nortbécourt (F)
20. Korenmolen te Ardres (F)
21. ‘Michel’ te Coquelles (F)
22. ‘Le Moulin du Pont de Guemps te Guemps (F)
23. ‘Le Moulin Blanc’ te Offekerque (F)
24. ‘Le Moulin Flament* te Oye-Plage (F)
25. Standerdmolen te Oye-Plage (F)
26. ‘Lebriez’ te Gravelines (F)
27. ‘Des Huttes’ te Gravelinges (F)
28. ‘Hostine’ te Loberghe (F)
29. ‘Le Moulin Delabaere’ te Pitgam (F)
30. ‘Le Moulin de Vertain’ te Templeuve (F)
31. ‘Le Moulin Blanc’ te Saint Armand les Eaux (F)
32. ‘Le Moulin à Farine’ te Villeneuve-d’Ascq (F)
33. ‘Le Moulin des Olieux’ te Villeneuve-d’Ascq (F)

van Avekapelle. De open standerdmolen heeft drie verdiepingen in de kast en is uitgerust met twee koppels maalstenen.

9. Standerdkorenmolen “De Oude Zeedijkmolen” te Avekapelle (B), de
+ laatste nog volledig in bedrijf zijnde standerdkorenmolen in
+ West-Vlaanderen. In de molen zijn vele onderdelen van andere
+ molens verwerkt. Zo liet molenaar E. Lefebre in 1941 de
+ standerdmolen van Kruisabele te Alveringem slopen om aan
+ onderdelen te komen. De molen is uitgerust met twee koppels
+ maalstenen en een haverpletter, die door een klein kamwiel wordt
+ aangedreven. De open standerdmolen verkeert in goede staat van
+ onderhoud.
10. Standerdkorenmolen te Lo-Reninge (B) vlakbij de Lobrug. Deze gesloten standerdmolen is sinds 1955 uitgerust met een stalen standerd, nadat bij de storm van 1940 de houten standerd was gespleten. De stalen standerd is opgebouwd uit zware hoekijzers met daartussen U-profielen. De molen heeft drie verdiepingen in de kast. De trap komt uit op de middelste verdieping, terwijl het balkon aan de onderste zolder is bevestigd. De molen is uitgerust met drie koppels maalstenen, een buil en een slijpsteen.

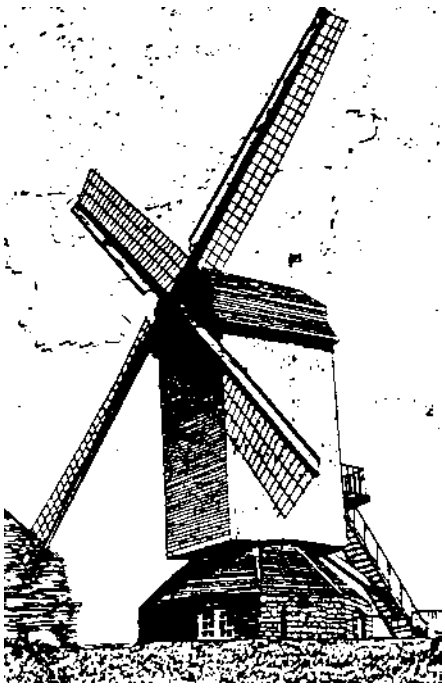

Figuur 14
Tekening van de ‘Ondanckmeulen’ te Boeschepe, vlakbij de Belgische grens

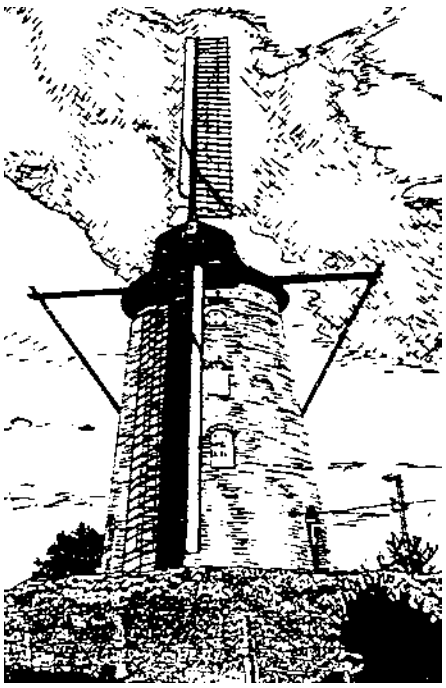

Figuur 15
Tekening van de nog in bedrijf zijnde molen van Terdeghem

Figuur 16
Tekening van de laatste molen op de bekende Casselberg

11. Ronde stenen grondzeiler-korenmolen “De Machuutmolen” te Lo-Pollinkhove (B), gebouwd in 1870 en stilgelegd in 1958. De molen is sinds 1958 aan verval onderhevig en het geheel maakt, zowel uitwendig als inwendig, een vervallen indruk. De molen is uitgerust met drie koppels maalstenen en een haverpletter. Op het bovenwiel staat het jaartal 1748, zodat deze misschien uit een voorganger afkomstig is.
12. Standerdkorenmolen “De Demeestermolen” te Oostvleteren. De molen stond tot 1973 te Gijverinkhove als gesloten standerdmolen. In 1952 werd de molen gerestaureerd, waarbij de zeer fraai versierde standerd en de steenbalk uit de gesloopte “Bergmolen” te Lendele gebruikt werden. Nadat in 1953 de binnenroede werd afgerukt, raakte de molen in verval. In 1963 kocht dierenarts R. Demeester,

burgemeester van Oostvleteren, de molen en schonk de molen in 1968 aan de gemeente Oostvleteren. De molen is uitgerust met een haverpletter en twee koppels maalstenen. De molen verkeert in goede staat van onderhoud.

Geprobeerd zal worden om één of twee molens met een + te bezoeken. 12 Molens is zeer veel voor een vrijdagmiddag, maar als enkele molens interessant blijken, wordt de route gewoon eerder afgebroken.

- Zaterdagochtend, 8.30 uur:

Tocht langs de molens van Frans Vlaanderen. De tocht zal voeren langs de meeste molens tussen Bailleul en Cap-Blanc-Nez (even ten westen van de Franse havenstad Calais).

13. Ronde stenen grondzeiler-korenmolen “De Steenmeulen” of “Sint
+ Arnoldsmeulen” te Terdeghem (F), even ten oosten van Steenvoorde,
+ gebouwd in 1864. De molen is nog zeer geregeld in bedrijf en was
+ daarom ook uitgerust met stalen geklonken roeden en half-
+ verdekkerde stroomlijnneuzen (veel gelijkend op de van Bussel-

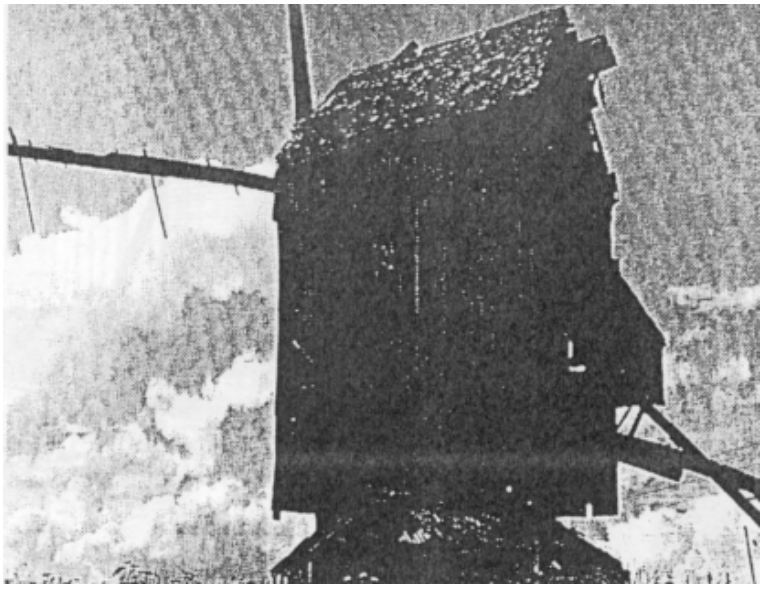

Figuur 17
Foto van de Noordmolen van Steenvoorde voor de restauratie (foto: J. Bruggeman, 27 augustus 1977)

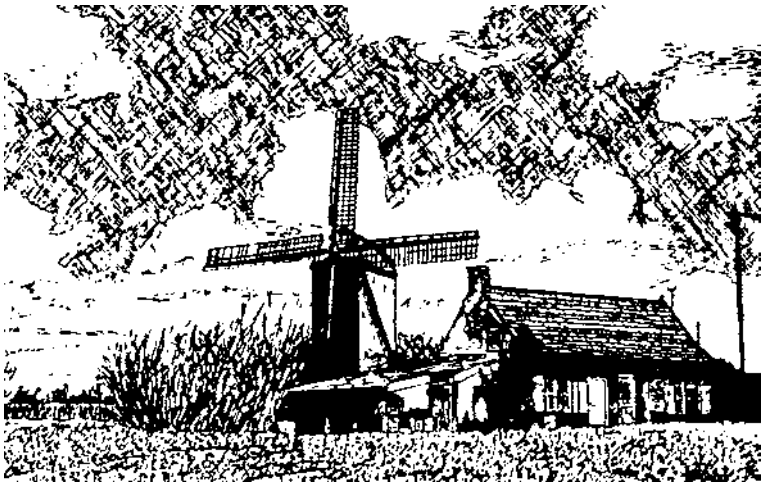

Figuur 18
Tekening van de Drievenmeulen te Steenvoorde na de restauratie van 1981

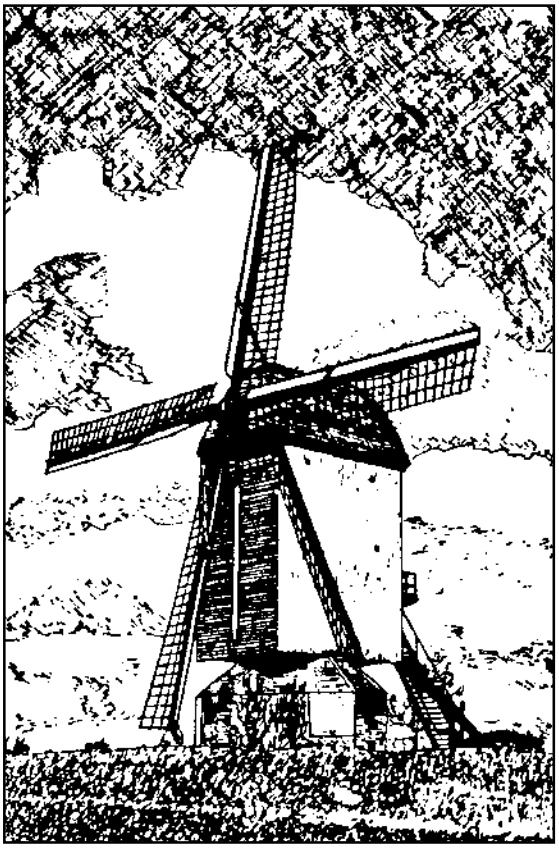

Figuur 19
Tekening van de Noordmolen van Steenvoorde na de restauratie van 1978 t/m 1983

+ stroomlijnneuzen). Op 3 november 1980 brak er tijdens het malen
+ een roede. Op 18 februari 1982 werden er daarom twee nieuwe
+ roeden gestoken. De molen verkeert nu weer in goede staat van
+ onderhoud.

14. Gesloten standerdkorenmolen “De Drievenmeulen” te Steenvoorde (F). Deze fraaie gesloten standerdmolen stamt uit de 18e eeuw en werd in 1901 herbouwd. De molen is in 1981 voor het laatst gerestaureerd. Hierbij is het gevlucht nog niet opgeknapt. De molen verkeert in goede staat van onderhoud, doch is niet opengesteld voor het publiek. De molen is nog in particuliere handen.

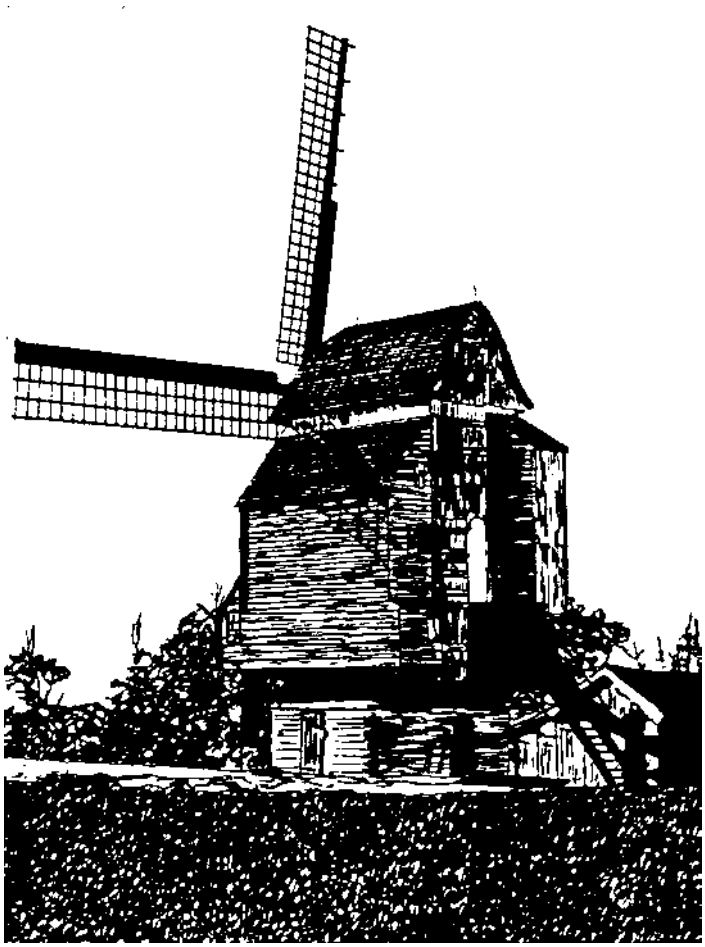

Figuur 20
Tekening van de molen te Wormhout. Deze Briardemolen is waarschijnlijk de standerdmolen met de meeste kombuizen.

Figuur 21
Tekening van de molen ‘Lebriez’ te Mentque-Nortbécourt die in 1981 werd gerestaureerd.

15. Gesloten standerdmolen “De Noordmeulen” te Steenvoorde (F) is
+ gebouwd in 1576. De foto uit 1977 toont in wat voor een zeer
+ slechte toestand de molen zich toen bevond. De gemeente kocht
+ echter de molen en tussen 1978 en 1983 werd hij geheel
+ gerestaureerd. De molen verkeert nu weer in zeer goede staat van
+ onderhoud en is opengesteld voor publiek. Samen met de vorige
+ molen, die vanuit de Noordmeulen zichtbaar is, vormt het tweetal
+ van Steenvoorde een fraai plaatje.
16. Open standerdmolen “De brandstakemolen” te Cassel (F). De molen
+ is in 1948 overgeplaatst vanuit Arneke. Staat op de oude plaats
+ van “De Kasteelmolen”, die in 1911 afbrandde. Is nu de enige nog
+ overgeblevene molen op de Casselberg. Rond de eeuwwisseling
+ stonden er nog veel molens, bijna allemaal standerdmolens, op de

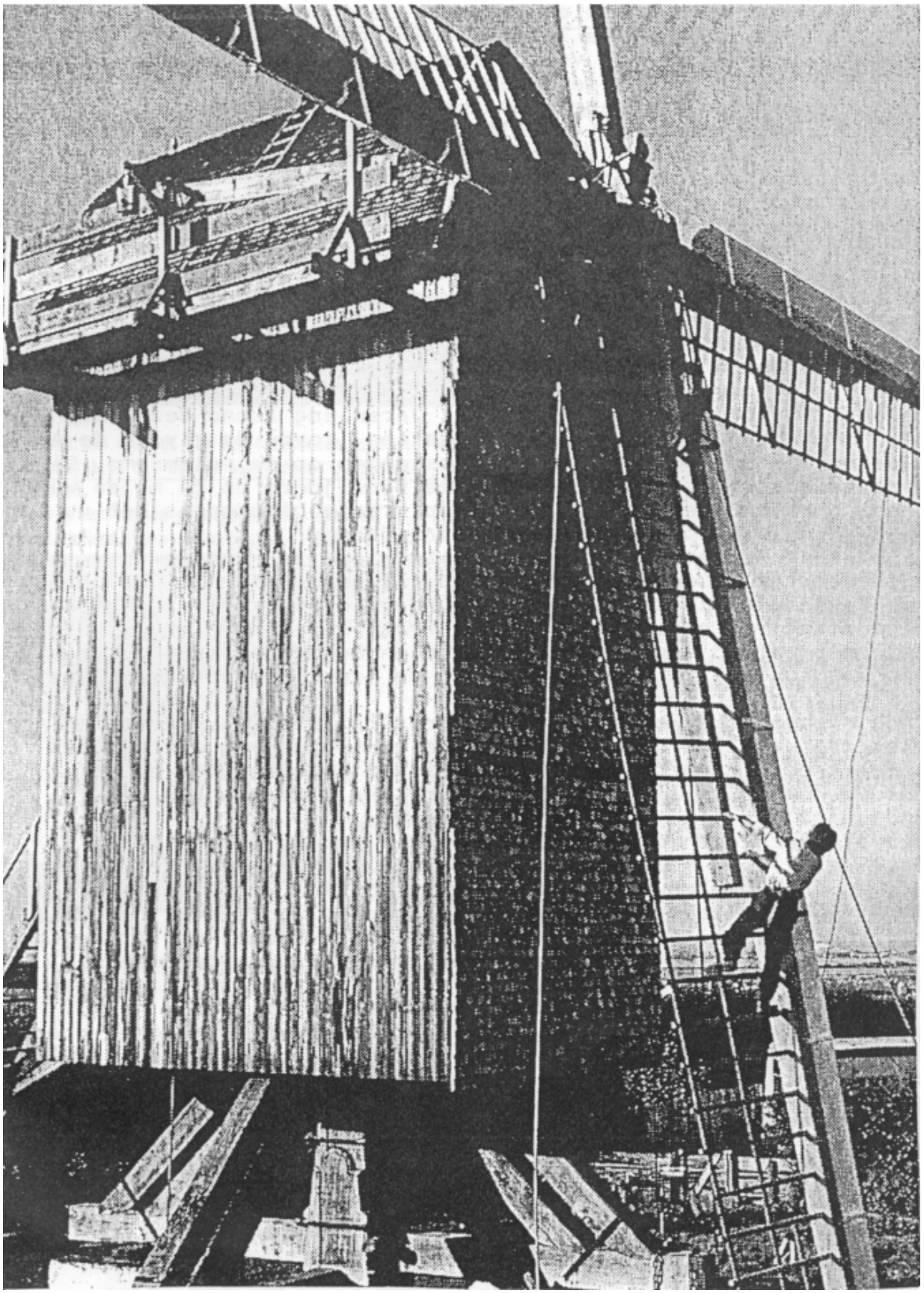

Figuur 22
Molen Michel te Coquelles, even ten zuiden van Calais, vlak bij het begin van de Kanaaltunnel. De molen is in de storm van 12 januari 1978 omgewaaid en tussen 1978 en 1982 weer opgebouwd (foto. J. Bruggeman, 30 september 1980).

+ Casselberg. Dit bleek al eeuwenlang een unieke plaats voor het
+ bouwen van een windmolen vanwege de goede windvang op deze bult
+ in het landschap. De laatste molen op de Casselberg is een
+ korenmolen, er waren ook vele oliestaakmolens op de Casselberg,
+ en werd in 1982-1983 gerestaureerd. Hij verkeert in goede staat
+ van onderhoud en is geregeld opengesteld voor bezoek.

17. Gesloten standerdmolen “Le moulin Deschodt” of “Briardemolen” te
+ Wormhout (F). De uit 1756 stammende korenmolen is na de vele
+ restauraties aan andere staakmolens, nu zeker uniek te noemen.
+ Terwijl bij de meeste molens de kombuizen bij de restauraties
+ zijn verdwenen, heeft deze molen te Wormhout zijn zeer vele
+ kombuizen behouden. De molen is inwendig dan ook een doolhof van
+ kleine openingen en gangen. Kan buiten windkracht ook op vele
+ andere hulpbronnen werken, die rondom de molen in schuurtjes
+ staan opgesteld. De molen verkeert na de restauratie van 1982-
+ 1983 in zeer goede staat van onderhoud en is zeer geregeld
+ opengesteld voor publiek.
18. Ronde stenen torenkorenmolen “Le moulin de la Montagne” te Watten
+ (F), gebouwd in de 18e eeuw. Jarenlang stond deze torenmolen
+ onttakeld op een heuvel bij Watten, boven de rivier de Aa. In de
+ oorlog bouwde men een geschutskoepel op de molenromp. Bij de
+ restauratie van 1986-1988 is deze verwijderd en de molen weer
+ geheel gerestaureerd. Door zijn zeer fraaie biotoop is het nu een
+ van de fraaiste molens van Frans Vlaanderen.
19. Ronde stenen torenmolen “Le Moulin Lebriez” te Mentque-
   Nortbécourt (F), (Menteke-Noortboekhout), gebouwd in de 18e eeuw.
   Deze korenmolen is in 1981 gerestaureerd en verkeert momenteel in
   goede staat van onderhoud. De zeer fraai gelegen molen is helaas
   niet opengesteld voor publiek. De molen heeft een puntkap, zoals
   deze waarschijnlijk vroeger ook bij de Nederlandse torenmolens,
   Zeddam, Zevenaar enz. voorkwam.
20. Ronde stenen torenkorenmolen te Ardres (F). De zwaar vervallen
   molen, de kap ligt geheel open en de houten as met gietijzeren
   insteekkop is zichtbaar, is waarschijnlijk in de 14e eeuw
   gebouwd. De molen ligt op een natuurlijke verhoging in het
   landschap.
21. Open standerdkorenmolen “Michel” of “Le moulin Darré” te
+ Coquelles (F). De molen stamt oorspronkelijk uit de 18e eeuw en
+ werd in 1852 herbouwd. De molen, toen nog met kombuizen, werd in
+ 1975-1976 gerestaureerd. Een januaristorm sloeg echter op 12
+ januari 1978 toe. De molen, die vlakbij het kanaal en het begin
+ van de kanaaltunnel (Sangatte) staat, is volledig omgewaaid.
+ Meteen hierna is men begonnen met een nieuwe restauratie. Deze
+ duurde van 1978 t/m 1982 en werd met behulp van vele
+ vrijwilligers volbracht. De molen verkeert nu weer in zeer goede
+ staat van onderhoud. De kombuizen ontbreken echter.
22. Ronde stenen grondzeiler-korenmolen “Le Moulin du Pont de Guemps”
   te Guemps (F), gebouwd in de 18e eeuw. De korenmolen verkeert na
   een restauratie van 10 jaar, van 1977 t/m 1987, weer in goede
   staat van onderhoud.
23. Ronde stenen grondzeiler “Le Moulin Blanc” te Offekerque (F),
   gebouwd in de tweede helft van de 18e eeuw. Tussen 1976 en 1978
   voerde de A.R.A.M. onderhoudswerken uit aan deze molen. Algeheel
   herstel moet nog volgen. De molen bezit slechts twee wieken, twee
   houten pestelroeden.
24. Ronde stenen grondzeiler-korenmolen “Le Moulin Flament” te Oye-
   Plage (F), tussen Calais en Gravelinges, gebouwd in 1820 en
   momenteel in zeer vervallen toestand.
25. Open standerdmolen te Oye-Plage (F), gebouwd in 1747 en nu in
   zeer zwaar vervallen toestand. Grote delen van de kast zijn reeds

Figuur 23
Foto van een restant van een torenmolen, iets ten oosten van Ardres, waarschijnlijk uit de 14e eeuw (foto: J. Verpaalen, 1986)

Figuur 24
Foto van de molen van Offekerque. Deze molen stamt uit de 18e eeuw (foto: J. Verpaalen, 1988)

Figuur 25
Foto van een stenen grondzeiler bij Guemps. De molen wordt in etappes gerestaureerd (foto: J. Verpaalen, 1986)

Figuur 26
Foto van een van de vervallen molens van Oye-Plage uit 1747. De kast ontbreekt momenteel geheel (foto: J. Verpaalen, 1986)

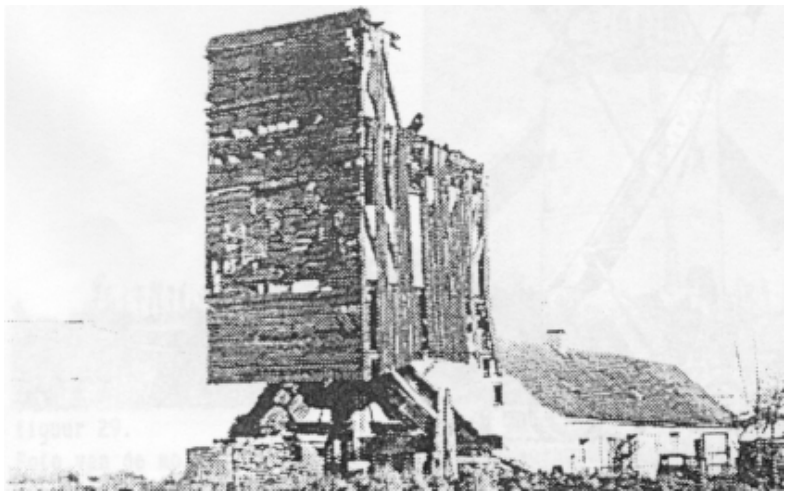

Figuur 27
Foto van de achtkante vervallen molen van Looberghe uit 1848 (foto: J. Verpaalen, 1986)

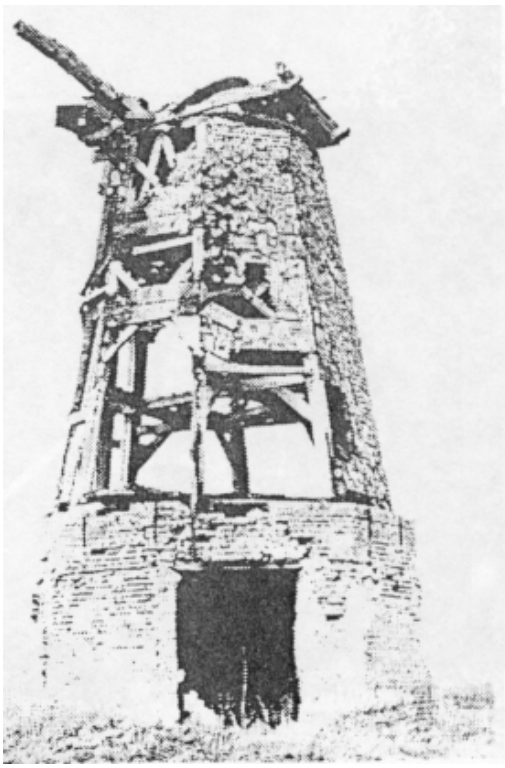

ingestort. De molen staat op zijn einde te wachten.
26. Gesloten standerdmolen “Lebriez” te Gravelines (F) (Grevelingen).
+ De molen is in 1925 gebouwd te Oye-Plage en in 1946 door
+ Philléas Lebriez naar Gravelines gebracht. In 1980 werd de molen
+ opnieuw verplaatst en geheel gerestaureerd. De korenmolen
+ verkeert nu in zeer goede staat van onderhoud en is opengesteld
+ voor publiek.
27. Ronde stenen grondzeiler-korenmolen “Des Huttes” te Gravelines
+ (F), gebouwd in 1850 en tussen 1984 en 1986 gerestaureerd. Deze
+ tweede molen van de oude zeestad Gravelines verkeert sindsdien in
+ goede staat van onderhoud.
28. Houten achtkante vijzelpoldermolen “Hostine” te Loberghe(F), gebouwd in 1848. Deze poldermolen was tot 1928 in bedrijf en daarna uitgerust met een dieselmotor. De molen wacht na de brandstichting van 1971 op herstel of instorting.
29. Gesloten standerdkorenmolen “Le moulin Delabaere” te Pitgam(F),
+ gebouwd in 1776. Deze zeer fraaie en mooi gelegen standerdmolen
+ is tussen 1984 en 1987 geheel gerestaureerd. De molen verkeert nu
+ in zeer goede staat van onderhoud en wordt geregeld opengesteld
+ voor publiek.

Geprobeerd zal worden om vijf tot zes van de molens met een + te bezoeken. Sommige molens kunnen worden overgeslagen als de tijd het niet meer toelaat.

- Zondagochtend, 9.00 uur:

Tocht langs de molens van het departement Nord ten zuidoosten van Lille.
30. Ronde stenen torenmolen-korenmolen “Le moulin de Vertain” te
+ Templeuve (F), gebouwd in de 17e eeuw. Deze zeer fraaie
+ torenmolen, met wolfskap, was zo’n 15 jaar geleden zeer zwaar

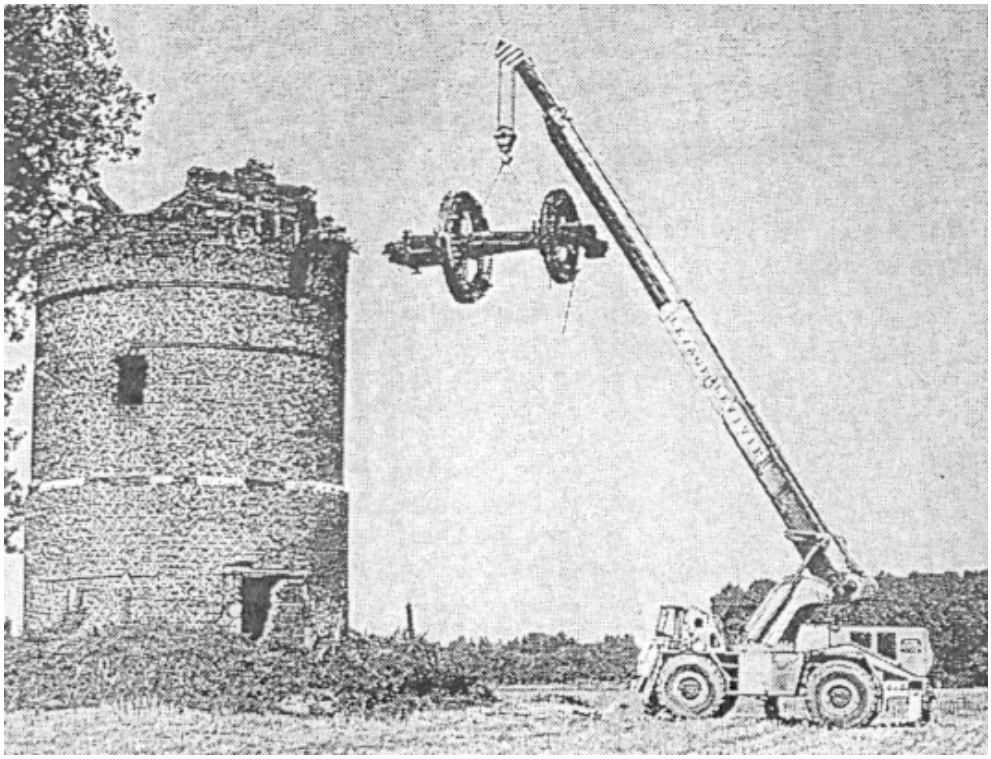

Figuur 28

Foto van de bijzondere molen te Templeuve. Na in 1973 gered te zijn, werden in 1975 de nog goede onderdelen uit de molen gehaald (foto: J. Bruggeman, 28 augustus 1975)

+ vervallen. Deze molen was echter zo uniek, dat er van afbraak
+ geen sprake kon zijn. De molen is uitwendig namelijk een
+ torenmolen, doch inwendig is het een standerdmolen. Het gehele
+ binnenwerk, vast verbonden met de kap, rust op een centrale spil,
+ net als bij een standerdmolen, en wordt dus meegekruid op de
+ wind. De muren dienen als wand en voor de centrering van het
+ binnenwerk. De molen werd tussen 1980 en 1985 gerestaureerd door
+ de A.R.A.M. en verkeert nu weer in zeer goede staat van
+ onderhoud. Helaas is de molen niet maalvaardig.

31. Ronde stenen beltkorenmolen “Le moulin Blanc” te Saint Amand les
+ Eaux (F), gebouwd in 1802. Tot 1986 verkeerde de molen nog in
+ zeer vervallen staat van onderhoud, maar sindsdien is de A.R.A.M.
+ bezig met het restaureren van deze molen.
32. Open standerdkorenmolen “Le moulin à farine” te Villeneuve-
+ d’Ascq(F). De eerste molen op het terrein van de A.R.A.M. te
+ Villeneuve-d’Ascq is deze fraaie staakmolen. In 1776 werd de
+ molen gebouwd, maar in 1986 volgde er een herbouw. De molen is
+ geheel gerestaureerd en verkeert in zeer goede staat van
+ onderhoud.
33. Gesloten standerdoliemolen “Le moulin des Olieux” te Villeneuve-
+ d’Ascq. De tweede standerdmolen op het terrein van de A.R.A.M. is
+ waarschijnlijk de enige standerdoliemolen met slagwerk in de kast
+ ter wereld. De molen is gebouwd in 1743 en herbouwd in 1986. In
+ de kast zitten stampers (voor het breken van de koeken en voor
+ het pletten van het zaad, wat de kollergang bij een normale
+ oliemolen doet), een vuister en slagheien voor het slaan van
+ olie. De heien en stampers worden direct door de bovenas
+ aangedreven. De molen verkeert in zeer goede staat van onderhoud
+ en is zeer geregeld opengesteld voor publiek.

Geprobeerd zal worden om alle vier de molens op deze laatste dag te bezoeken. Vanaf de snelweg bij Villeneuve-d’Ascq wordt nu de terugweg naar Cuijk aanvaard.

Robbert H. Verkerk

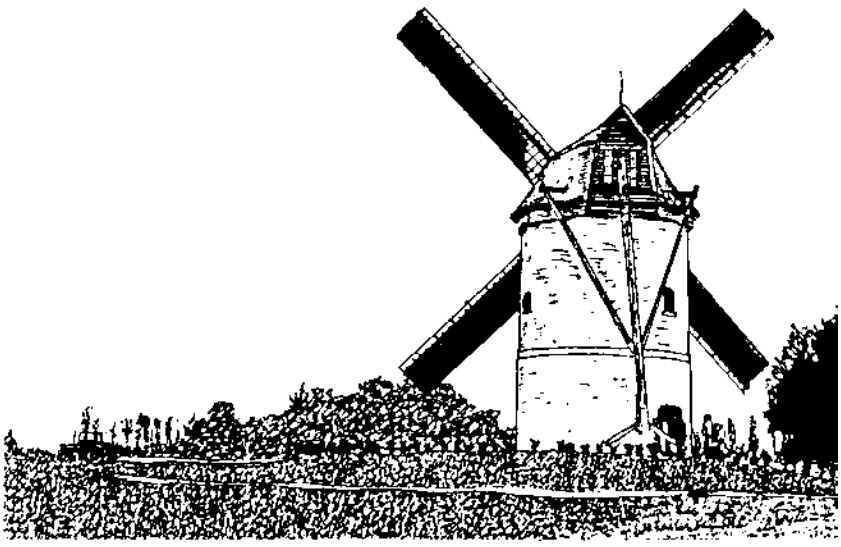

Figuur 29
Foto van de molen van Templeuve. Bij deze molen wordt het binnenwerk meegekruid op de wind (foto J. Verpaalen, 1988)

Figuur 30
Foto van de Moulin des Olieux (de Ollemolen) te Villeneuve d’Ascq

Figuur 1
Ansichtkaart van de poldermolen uit Friesland in het Zuiderzeemuseum te Enkhuizen

Openluchtmusea:
Het Zuiderzeemuseum

In een serie van meerdere artikelen wil ik graag enkele grote openluchtmusea in Nederland en de omringende landen behandelen, waar molens, wind-, water-, ros-, en/of tredmolens, staan. Buiten het behandelen van deze molens, wordt er een indruk gegeven hoe het museum eruitziet. Deze indruk is mijn persoonlijke visie op het museum, en dus zeer subjectief.

In het eerste artikel van deze reeks wil ik het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen behandelen. Nog nooit is er zoveel gepraat en nagedacht over de bouw van een museum, alswel bij dit buitenmuseum. Rond de Tweede Wereldoorlog ontdekte de toenmalige directeur van het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem, dhr. S.J. Bouma, dat alles wat met de Zuiderzee te maken had, in snel tempo afnam. Vele oude huisjes, scheepswerven en werkplaatsen, die met de visserij te maken hadden verdwenen. Hij lanceerde daarom een plan voor het oprichten van een zuiderzeemuseum. Dit museum moest uit twee delen bestaan. Ten eerste een binnenmuseum, waar een grote kollektie voorwerpen, die met de Zuiderzee te maken hadden, konden worden getoont. Ten tweede wilde hij een buitenmuseum bouwen. Zo'n openluchtmuseum, gericht op het water, zou uniek zijn in Europa. Het museum moest niet zomaar een willekeurige verzameling huisjes en werkplaatsen worden, maar opgezet als in een oude Zuiderzeeplaats. Enkhuizen werd uitgekozen omdat het ook na de inpoldering aan het IJsselmeer bleef liggen. Bouma wilde dat het museum ook bewoond zou worden en dat er door de bewoners gewerkt werd in het museum. Alleen op die wijze kon men de oude sfeer van de vissersplaatsen aan het IJsselmeer oproepen.

De bouw van het binnenmuseum verliep voorspoedig, maar voor het buitenmuseum was geen geld. Het plan van dhr. Bouma werd nog enkele malen gewijzigd. Eerst wilde de stedebouwkundige R.H. Fleddérus er een meer stedelijk karakter aan geven. Later maakte de Rijksdienst voor de Monumentenzorg een definitief plan, waarin het stedelijke karakter weer werd opgegeven.

in 1968 ging men uiteindelijk van start met het museum. Pas in 1983 kwam het museum gereed en werd het opengesteld voor het publiek. Door deze lange bouwtijd kreeg men de tijd om, het museum goed op te zetten. Als bezoeker is dat ook goed te merken. In tegenstelling met de meeste openluchtmusea in Europa leeft het Zuiderzeemuseum. Er worden zeilen gemaakt in de zeilmakerij, vis gerookt aan het water, kortom gedeeltelijk gewoond en gewerkt op het museumterrein.

Het buitenmuseurn is in twee plaatsjes in te delen. Bij het begin, U komt via de boot aan bij de kalkovens aan het water, staat een dorpje met wat kleinere huisjes, vooral uit Monnickendam, Zoutkamp (aan het Lauwersmeer) en Urk. oude dijkhuisjes geven een goede indruk van hoe mensen hierin vroeger gewoond hebben.

Het tweede gedeelte is wat groter opgezet met huizen uit Hoorn, Edam, Amsterdam, Harderwijk en nog vele plaatsen. Uit Harderwijk heeft men

een straat uit de Vuldersbuurt, die in de zeventiger jaren moest verdwijnen voor de bouw van winkels en een nieuw stadhuis, geheel overgebracht. De oude sfeer van de Vuldersbuurt, zoals ik die nog ken uit Harderwijk, is hier op treffende wijze terug te vinden.

Even buiten het tweede plaatsje is nog een haventje te vinden met enkele kleinere huisjes en werkplaatsen uit o.a. Monnickendam en Marken er omheen. In de haven liggen nog enkele kleine vissersschepen.

Voor de echte molenliefhebber is er in het Zuiderzeemuseum minder te vinden. De eerste plannen van Bouma en Fleddérus bevatten nog een houtzaagmolen, zoals die in vele Zuiderzeeplaatsjes, bijv. Edam, Monnickendam en Harlingen, voorkwamen. Tegen de tijd dat er aan het museum gebouwd werd, waren deze houtzagers reeds verdwenen en al waren ze nog aanwezig geweest, dan was de kans op verplaatsing nog vrij klein geweest. Misschien had men een romp uit Friesland, Franeker of Heerenveen, kunnen overnemen. maar ook deze zijn in de zeventiger jaren verbrand.

Aan de rand van het museumterrein staat echter nog een kleine Friese poldermolen. De molen is oorspronkelijk gebouwd in de tweede helft van de 19e eeuw en was uitgerust met een houten vijzel (schroef). De molen stond te Hemelum aan de rand van de Vogelhoekspolder en maalde tot 1947 zijn water uit op de Morra. Toen werd de functie van de molen overgenomen door een gemaal en de molen begon te vervallen, zoals dat alleen in Friesland lijkt voor te komen. In 1970 werd de molen afgebroken en overgebracht naar de werf van molenmaker A. Doornbosch te Adorp om gerestaureerd te worden. In 1984, dus na de opening van het buitenmuseum, werd de molen verplaatst naar Enkhuizen. De molen regelt de waterhuishouding van het museumterrein.

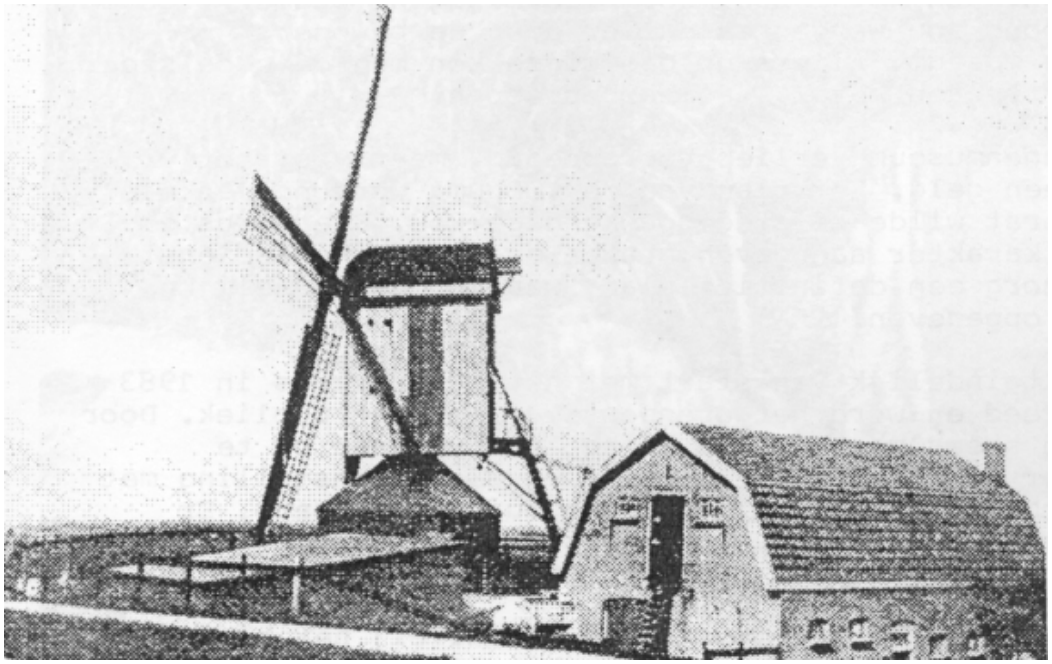

figuur 2.

Ansichtkaart van de laatste standerdmolen van Enkhuizen.

Al met al is een bezoek aan het Zuiderzeemuseum zeker aan te raden. Om de molen hoeft U het niet te doen, maar de sfeer in het museum zal vele mensen aanspreken. De gedachte dat een openluchtmuseum meer is dan alleen een verzameling in een bos of op een grasland

geplaatste huisjes begint bij meer mensen door te dringen. Omvormen van deze musea is moeilijk, ook omdat ook vele bestuurders vonden dat het altijd goed ging. Misschien is dit wel de reden dat het zo goed gelukt is in Enkhuizen. Het museum is nog vrij nieuw, heeft een onderwerp dat zich goed leent voor een nieuwe aanpak en men mocht er 16 jaar over doen, alvorens de poorten te openen voor het publiek.

Tekst en ansichtkaarten : Robbert H. Verkerk

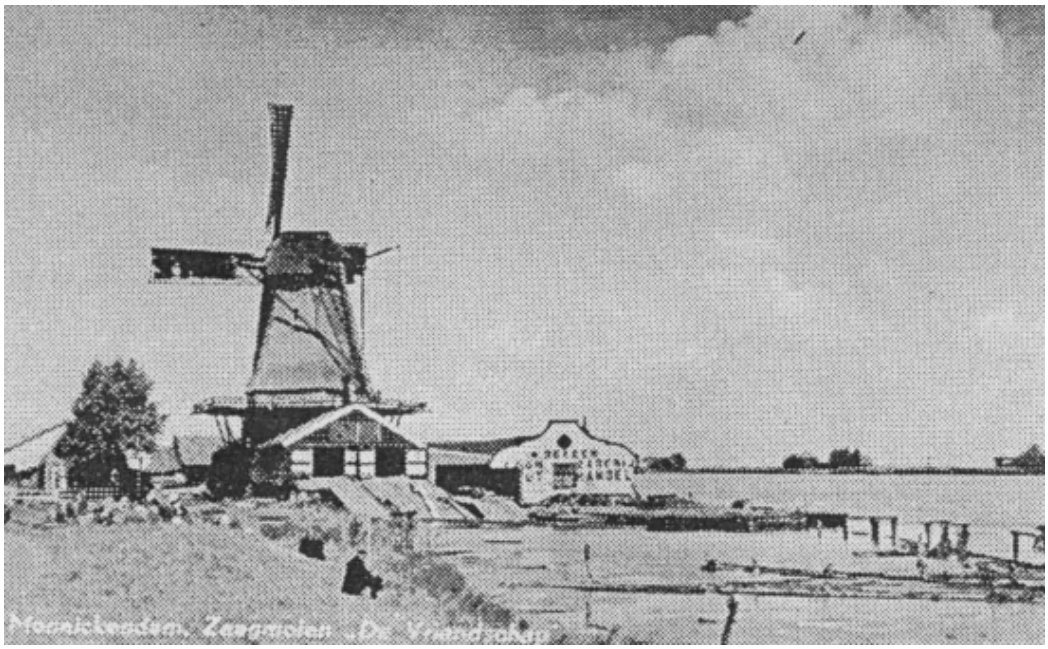

Figuur 3
Ansichtkaart van de laatste houtzaagmolen aan de voormalige Zuiderzee, de houtzaagmolen ‘De Vriendschap’ te Monnikendam, die in de zestiger jaren afbrandde.

Literatuurverantwoording :

Excursie naar Noord Frankrijk en West-Vlaanderen :

Toujours Vivants, Jean Bruggeman,
Roubaix, 1986, ISBN 2-9501655-0-8

Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen, De Molens van West-Vlaanderen,
Luc Devliegher, Tielt, 1984, ISBN 90-209-0080-3

Het Zuiderzeemuseum:

Gids Buitenmuseum, Rijksmuseum Zuiderzeemuseum Enkhuizen,
Wormerveer, 1986, ISBN 90-71123-03-0

Bij overname van artikelen en/of tekeningen auteur en evt. bron(nen) vermelden.
Tevens hiervan melding maken bij de uitgeefster of redactie van dit blad.

De redactie stelt zich niet aansprakelijk voor eventueel gemaakte fouten of andere ongemakken.